

Priručnik

za organizaciju i realizaciju odgojno-obrazovnog procesa
u okolnostima pandemije COVID-19

Juni, 2021. godine

Koordinaciono tijelo za izradu Priručnika za organizaciju i realizaciju odgojno-obrazovnog procesa u okolnostima pandemije COVID-19:

1. Benjamin Hedžić (direktor JU Gimnazija Obala), voditelj
2. Asmir Hasičić (direktor JU OŠ „Malta“), zamjenik voditelja
3. Lamija Husić (pomoćnica ministrice za srednje obrazovanje i obrazovanje odraslih), članica
4. Nihada Čolić (pomoćnica ministrice za predškolski, osnovni odgoj i obrazovanje), članica
5. Ezudin Kurtović (pomoćnik ministrice za informatizaciju, međunarodnu saradnju, evropske integracije i pravne poslove), član

Ekspertna grupa za izmjene i prilagodbu zakonske i podzakonske legislative u organizaciji i realizaciji odgojno-obrazovnog procesa u okolnostima pandemije COVID-19:

1. Lejla Tuzlak (JU Prva gimnazija), voditelj
2. Edina Pašić (Ministarstvo za odgoj i obrazovanje), član
3. Esada Šahinagić (direktorica JU OŠ „Ćamil Sijarić“), član
4. Suanita Banda (direktorica JU Djeca Sarajeva), član
5. Faruk Bešlić (Samostalni sindikat srednjeg obrazovanja Kantona Sarajevo), član
6. Elvira Džindo (JU Gimnazija Obala Sarajevo), član
7. Mensur Bektić (Srednja škola primijenjenih umjetnosti), član

Ekspertna grupa za zaštitu psihofizičkog zdravlja učenika i nastavnika u svrhu izrade Priručnika za organizaciju i realizaciju odgojno-obrazovnog procesa u okolnostima pandemije COVID-19

1. Melisa Mizdrak (Ministarstvo za odgoj i obrazovanje), voditelj
2. Samela Alagić (JU OŠ „Safvet-beg Bašagić“), zamjenik voditelja
3. Prof. dr. Lejla Kafedžić (Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta), član
4. Prof. dr. Aida Pilav (JU Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo), član
5. Prof. dr. Džanana Hrustemović (Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta), član
6. Dženeta Sarajlić (JU Gimnazija Obala Sarajevo), član
7. Elma Omersoftić (psiholog i psihoterapeut), član
8. Dželila Mulić-Čorbo (psihoterapeut i porodični savjetnik), član
9. Amra Čeligija (JU OŠ „Džamaludin Čaušević“), član
10. Jasna Čongo (JU Djeca Sarajeva), član
11. Berminka Hrelja (JU Željeznički školski centar), član
12. Dijana Parla (Vijeće roditelja)
13. Prim. dr. Amra Junuzović-Kaljić (JU Domovi zdravlja), član

Ekspertna grupa za izradu dijela Priručnika za organizaciju rada centara, inkluzije u redovnom nastavnom procesu i rada sa nadarenim učenicima u svrhu izrade Priručnika za organizaciju i realizaciju odgojno-obrazovnog procesa u okolnostima pandemije COVID-19

1. Selmir Hadžić (Škola za srednje stručno obrazovanje i radno osposobljavanje), voditelj
2. Edinalda Jakubović (JU Centar za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju "Vladimir Nazor"), zamjenik voditelja
3. Prof. dr. Sandra Bjelan-Guska (Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta), član
4. Edo Čelebić (Vijeće roditelja), član
5. Inga Bišćević (Škola za srednje stručno obrazovanje i radno osposobljavanje), član
6. Azur Kuduzović (Centar za slijepu i slabovidnu djecu i omladinu), član
7. Maja Srzić (Centar za slušnu i govornu rehabilitaciju), član
8. Sanida Nuhanović (JU Treća gimnazija), član
9. Admir Ibričić (JU Srednja škola za okoliš i drveni dizajn), član
10. Idmira Šabanović (JU OŠ Sokolje), član
11. Nizama Đipa (JU Prva osnovna škola), član
12. Mirsada Čakal (JU Zavod za specijalno obrazovanje i odgoj djece „Mjedenica“), član

Ekspertna grupa za digitalizaciju nastavnog procesa u svrhu izrade Priručnika za organizaciju i realizaciju odgojno-obrazovnog procesa u okolnostima pandemije COVID-19

1. Edin Smajić (JU OŠ „Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak“), voditelj
2. Irfan Kubat (JU Gimnazija Obala Sarajevo), zamjenik voditelja
3. Azra Kreho (JU OŠ „Musa Ćazim Ćatić“), član
4. Adnan Durmić (JU OŠ „Malta“), član
5. Mahir Haračić (magistar ekonomskih nauka i ekspert za telekomunikaciona rješenja), član
6. Samim Konjicija (Elektrotehnički fakultet Sarajevo), član
7. Vedran Ljubović (Elektrotehnički fakultet Sarajevo), član
8. Adin Begić (JU OŠ „Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak“), član
9. Adnan Šalaka (JU Druga gimnazija), član
10. Elvira Kavazović (Vijeće roditelja), član

Ekspertna grupa za evaluaciju učeničkih postignuća i ocjenjivanja učenika u svrhu izrade Priručnika za organizaciju i realizaciju odgojno-obrazovnog procesa u okolnostima pandemije COVID-19

1. Aida Sejdić-Melezović (JU Druga gimnazija), voditeljica grupe
2. Aida Agić-Hadžić (JU Prva bošnjačka gimnazija), zamjenica voditeljice
3. Mirsada Tukulija (JU OŠ "Saburina"), član
4. Mersudin Kadrić (JU Centar „Vladimir Nazor“), član
5. Amina Isanović Hadžiomerović (Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu), član
6. Azra Nizić (JU Srednjoškolski centar Hadžići), član
7. Lejla Čaušević (JU Druga gimnazija), član
8. Alma Alajbegović (JU Gimnazija Obala Sarajevo), član
9. Elma Dizdarević (Vijeće roditelja), član

Ekspertna grupa za prilagodbu nastavnih planova i programa u svrhu izrade Priručnika za organizaciju i realizaciju odgojno-obrazovnog procesa u okolnostima pandemije COVID-19

1. Aida Jerlagić (JU OŠ "Hamdija Kreševljaković"), voditeljica grupe
2. Ades Bučan (JU Elektrotehnička škola za eneregetiku), zamjenik voditeljice grupe
3. Sanela Musić (JU OŠ "Hamdija Kreševljaković"), član
4. Amela Hasanović (JU Peta osnovna škola), član
5. Mersada Mulahmetović (JU Djeca Sarajeva), član
6. Amela Husejnović (JU Četvrta gimnazija), član
7. Merhunisa Čerkez (JU Treća osnovna škola), član
8. Elvedina Sejtarija (JU Srednja ugostiteljsko-turistička škola), član
9. Irma Tahmaz-Mehmedagić (JU Srednja škola primijenjenih umjetnosti), član
10. Admir Kustura (JU Srednja muzička škola), član
11. Nerma Hasanović (JU OŠ "Alija Nametak"), član
12. Faruk Bihorac (JU Djeca Sarajeva), član

Lektorisao: Elvis Mehanović

Prelom: Adnan Kurtović

PREDGOVOR MINISTRICE

Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo pokrenulo je aktivnosti na izradi Priručnika za organizaciju i realizaciju odgojno-obrazovnog procesa u školskoj 2021/2022. godini u okolnostima pandemije COVID-19, kako bi blagovremeno učenicima, roditeljima, nastavnicima i školskim administracijama dalo upute i smjernice potrebne za realizaciju nadolazeće nastavne godine.

Ovaj priručnik daje organizaciono-izvedbene modele realizacije odgojno-obrazovnih procesa, smjernice i upute predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama, a fokusira se na odvijanje nastave u skladu s epidemiološkom situacijom u vezi s pandemijom COVID-19 u Kantonu Sarajevo. Obrađuje područja koja su se pokazala kao dominantna i ključna u vanrednim situacijama pandemije.

Na izradi ovog Priručnika učestvovao je tim od oko 73 stručnjaka iz raznih oblasti koje se bave tematikom odgoja i obrazovanja. Priručnik je izrađen s aspekta sigurnijeg povratka učenika u školske klupe, eventualno sukcesivnog povratka učenika u školske klupe, kombinovanog modela nastave kao i online modela izvođenja nastave. Ovom prilikom su analizirani propusti, nedostaci, problematike, ali i dobri primjeri uspješnosti nastave iz protekle nastavne godine, a sve sa željom da iznađemo optimalan nastavni model.

Cijeneći visoku kompetentnost nastavnika i menadžerske sposobnosti direktora, stručnih saradnika i roditelja, sigurna sam da ćemo našim učenicima omogućiti najkvalitetnije moguće obrazovanje. Svjesna sam da će biti neophodan visok nivo uvezanosti i komunikacije svih navedenih struktura na implementaciji i primjeni ovog Priručnika. S tim u vezi, neophodna je efikasnija i redovnija komunikacija s roditeljima, intenzivnija i kvalitetnija saradnja s medicinskom i epidemiološkom strukom kao i dobar odnos s medijima. Ovo je primat kojim bi se obezbijedio siguran povratak učenika u školske klupe, a time i efikasno sticanje znanja i vještina. U doba pandemije, fokus nastavnog procesa treba da bude i na promociji zdravog života, sigurnog i odgovornog ponašanja, što jeste i jedan od ciljeva Priručnika.

Unapređenje kvaliteta obrazovanja i promoviranje temeljnih načela odgoja i obrazovanja, jesu zadaci Ministarstva za odgoj i obrazovanje, a siguran povratak učenika u školske klupe je naš prioritetni cilj. Svjesna sam da je sve navedeno veliki izazov pun prepreka, međutim treba naglasiti da samo veliki izazovi mogu dati velike rezultate.

Ministrica

Naida Hota-Muminović

SADRŽAJ

PREGOVOR MINISTRICE	4
UVOD	7
PSIHOFIZIČKO ZDRAVLJE UČENIKA I NASTAVNIKA U OKOLNOSTIMA PANDEMIJE COVID-19	8
Podrška učenicima u kriznim situacijama.....	10
Podrška nastavnicima u kriznim situacijama.....	15
Podrška roditeljima djece predškolskolskog uzrasta	18
Podrška roditeljima učenika osnovnih i srednjih škola	19
Ključni izazovi za zdravlje djece u doba i nakon pandemije	19
PREPORUKE ZA DIGITALIZACIJU NASTAVNOG PROCESA	22
Uvod	22
Organizacione preporuke	22
Preporuke po pitanju digitalnih sadržaja i platformi.....	23
Preporuke za računarsku opremu	24
Mrežna instalacija.....	26
Preporuke za pristup internetu	27
Korisnička podrška u školama	27
ORGANIZACIJA RADA S UČENICIMA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U CENTRIMA I REDOVNIM ŠKOLAMA I RADA S NADARENIM UČENICIMA U TOKU PANDEMIJE COVID-19 VIRUSA	29
Uvod	29
Osnovne prepreke za organizaciju odgojno-obrazovnog procesa sa djecom s teškoćama u razvoju u toku pandemije COVID-19 virusa	30
Organizacija odgojno-obrazovnog rada s nadarenim učenicima u vrijeme pandemije COVID-19 virusa	37
Partnerstvo i podrška roditeljima/starateljima	38
EVALUACIJA UČENIČKIH POSTIGNUĆA I OCJENJIVANJA UČENIKA	40
Smjernice za ocjenjivanje u online nastavi.....	40
Smjernice za ocjenjivanje prema uzrastu učenika	41
Kako ocjenjivati i vrednovati tokom online nastave?	43
PRILAGODBA NASTAVNIH SADRŽAJA	45
Uvod	45
Prilagođavanje nastavnog plana i programa na bazi primjene i ishoda učenja u skladu s različitim modelima realizacije odgojno-obrazovnog procesa/nastave u okolnostima trajanja pandemije COVID-19	45
Organizacioni modeli izvođenja nastave s aspekta povratka djece u predškolske ustanove i učenika/učenica u školske klupe, kombinovanog modela nastave i online modela nastave	47

Prijedlog modela nadoknada/kompenzacija procesno bitnih nastavnih sadržaja te uvezivanje istih u realizaciji aktuelnih nastavnih sadržaja uz pomoć primjene ishoda učenja koje je propisala agencija za predškolski odgoj, osnovno i srednje obrazovanje.....	55
Preporuke modela daljnjeg kontinuiranog stručnog usavršavanja odgajatelja/odgajateljica, nastavnika/nastavnica, stručnih saradnika/saradnica i direktora/direktorica predškolskih ustanova/škola za primjenu organizacionih modela iz priručnika	56
IZMJENA I PRILAGODBA ZAKONSKE I PODZAKONSKE LEGISLATIVE U ORGANIZACIJI I REALIZACIJI ODGOJNO-OBRAZOVNOG PROCESA U OKOLNOSTIMA PANDEMIJE COVID-19.....	57
Organizacija i realizacija odgojno-obrazovnog procesa u online okruženju ili po kombinovanom modelu	57
Predškolske ustanove.....	57
Osnovne i srednje škole.....	59
Podzakonski akti	60

UVOD

Ministarstvo za odgoj i obrazovanje, u cilju adekvatnog i blagovremenog planiranja realizacije odgojno-obrazovnog procesa u školskoj 2021/2022. godini u okolnostima pandemije COVID-19, želi osigurati siguran povratak učenika u školu te ponuditi rješenja koja bi trebala nadolazeću školsku godinu prilagoditi vremenu pandemije. S tim u vezi, Ministrica je imenovala petočlano Koordinaciono tijelo za izradu Priručnika koje je potom organiziralo i koordiniralo šest tematskih ekspertnih grupa. Ovih šest ekspertnih grupa u proteklom periodu analiziralo je postojeće stanje u obrazovanju te ponudilo rješenja koja su sastavni dio ovog Priručnika.

Tokom rada na ovom dokumentu prioritetno se radilo na tematici:

- zaštite psihofizičkog zdravlja učenika i nastavnika u doba pandemije
- digitalizacije škola i nastavnog procesa
- izmjene i prilagodbe zakonskih i podzakonskih akata
- evaluacije učeničkih postignuća i ocjenjivanja učenika
- prilagodbe nastavnih sadržaja
- organizacije rada centara, inkluzije u redovnom nastavnom procesu i rada s nadarenim učenicima

Ove upute su namijenjene školama, rukovodstvu škola i nastavnicima i kao takve trebaju da pomognu u adekvatnom planiranju naredne školske godine, da ih uputi i senzibilizira za ključna pitanja u obrazovanju u doba pandemije, te da im tako olakša realizaciju nastavnog i odgojnog procesa.

Upute polaze od toga da će naredna školska godina biti pod uticajem pandemije COVID-19, te su tako i sačinjene.

Ukoliko incidenca i pandemija budu mirovali, što bismo naravno svi i željeli, nastava će se realizirati u školama i po ustaljenim medelima koja su važila prije pandemije.

PSIHOFIZIČKO ZDRAVLJE UČENIKA I NASTAVNIKA U OKOLNOSTIMA PANDEMIJE COVID-19

U ovom dijelu Priručnika ukratko ćemo predstaviti rezultate provedenog istraživanja Radne grupe za zaštitu psihofizičkog zdravlja učenika i nastavnika. Istraživanje je provedeno u mjesecu junu 2021. godine. Korišteni su upitnici podijeljeni u tri grupe, na uzorku od 11.041 ispitanika. Od tog broja, u istraživanju je učestvovalo 786 prosvjetnih radnika, 6.208 roditelja djece predškolskog uzrasta i nižih razreda osnovne škole i 4.047 učenika starijih razreda osnovne škole te učenika srednje škole. U istraživanju je korišten Upitnik za učenike (namijenjen učenicima VI, VII i VIII razreda osnovne škole i I, II, i III razreda srednje škole), Upitnik za prosvjetne radnike (namijenjen nastavnicima, direktorima, stručnim saradnicima) i Upitnik za roditelje (namijenjen roditeljima djece predškolskog uzrasta i roditeljima djece od I do V razreda osnovne škole).

Proglašenjem pandemije COVID-19, u velikoj mjeri je promijenjen način života, uključujući obrazovanje, organiziranje slobodnog vremena, druženje s prijateljima itd. Iznemada nastala, nejasna promjena života, poput ove izazvane koronavirusom u kojoj je ugroženo tjelesno i psihičko zdravlje, socijalno funkcioniranje pa i sam život, može dovesti do uznemirenosti, depresije, anksioznosti, panike, osjećaja usamljenosti, posttraumatskog stresnog poremećaja. Jednostavno, usljed prijetnje od zaraze dolazi do specifičnih emotivnih i ponašajnih odgovora na nivou pojedinca i zajednice. Traumatska iskustva ne moraju izazvati samo negativne emocije i posljedice. Stručnjaci iz područja mentalnog zdravlja ističu i mogućnost ličnog rasta koji se događa nakon stresnog događaja te se, uz adekvatnu podršku, može izaći otporniji i snažniji u odnosu na period prije krizne situacije.

Priručnik nudi i smjernice za koje vjerujemo da će olakšati organizaciju rada i osigurati potrebnu podršku za siguran povratak u škole kako učenika tako i prosvjetnih radnika.

Upute za pripremu nove školske godine u vrijeme pandemije COVID-19

Potrebno je:

- Osigurati higijensko-epidemiološke mjere i pripremiti/ažurirati krizne planove za rad u predškolskim ustanovama i školama kao i operativne planove aktivnosti u cilju zaštite od koronavirusa.
- Zadržati škole otvorene i sigurne koliko je god moguće.
- Osigurati podršku učenicima prilikom usvajanja znanja i vještina, ali i u zadovoljavanju njihovih emotivnih i socijalnih potreba, naročito u doba i nakon pandemije COVID-19.
- Podržati nastavnike u njihovom profesionalnom razvoju.
- Osnažiti nastavnike i roditelje da podrže djecu/učenike (koristiti resurse unutar škole - pedagog, psiholog, socijalni radnik, ukoliko nije moguće osigurati podršku unutar škole, pedagog/psiholog će u saradnji s nastavnikom i roditeljem dati prijedlog za korištenje resursa u zajednici u cilju zaštite psihofizičkog zdravlja).
- Osigurati dostupnost i podršku menadžmenta škole nastavnicima
- Poticati saradničku kulturu i inovativnost u školskim zajednicama
- Osigurati prostor unutar škole za održavanje roditeljskih sastanaka, uz poštovanje higijensko-epidemioloških mjera te odrediti termine konsultacija za roditelje

- Odrediti način i vremensku dinamiku komuniciranja nastavnika s roditeljima (preporuka su telefonski kontakti s roditeljima uz jasno definirano vrijeme dostupnosti nastavnika).
- Pripremiti jasne pismene upute roditeljima, a u vezi s načinom organizacije nastave, u odnosu na epidemiološku situaciju.
- Potrebno je da direktori/nastavnička vijeća škola prilikom izrade Godišnjeg programa rada, u Programe rada odjeljenjske zajednice integriraju teme, nastavne jedinice za učenike osnovnih i srednjih škola (prilagoditi uzrastu učenika), a koje se trebaju realizirati u septembru i oktobru školske 2021/2022. godine. Teme su:
 1. Socijalno distanciranje i druženje (Šta sam naučio/la za vrijeme pandemije COVID-19?)
 2. Online učenje i kvalitetno upravljanje vremenom
 3. Razvoj pozitivne slike o sebi u funkciji zaštite mentalnog zdravlja.
- Nastavne teme/jedinice za učenike osnovnih i srednjih škola (prilagoditi uzrastu učenika) koje je potrebno realizirati u toku školske 2021/2022. godine, osim navedenih nastavnih jedinica/tema, su:
 1. Mentalno zdravlje, šta je to?
 2. Komunikacija na društvenim mrežama (prevencija cyberbullyinga)
 3. Komunikacija na relaciji učenik-nastavnik i obratno u online okruženju (prednosti i nedostaci).
- Stručni saradnici će pružati podršku i pomoć nastavnicima pri realizaciji navedenih nastavnih jedinica na časovima odjeljenjske zajednice.
- U okviru nastavnih predmeta nastavnici razredne nastave, uz podršku stručnih saradnika, u septembru i oktobru školske 2021/2022. godine, trebaju realizirati sljedeće teme: Učenje kroz igru/povratak igri kao elementu razvoja osjećaja zajedništva, pripadnosti grupi, uspostavljanju socio-emocionalne klime, prepoznavanja i izražavanja emocija.
- Obaveza nadležnih vlasti, školskih zajednica i roditelja nije samo da pomognu učenicima da nadoknade propuštene sadržaje koji nisu naučeni u mjesecima pandemije, već je jednako važno da učenike pripreme za eventualne psihičke i fizičke posljedice pandemije. Ovu činjenicu je važno imati na umu prilikom poduzimanja aktivnosti svih aktera odgojno-obrazovnog procesa u školskoj 2021/2022. godini.
- Potrebno je da škole kreiraju link na web-stranici škole za prijavu svih oblika nasilja, te link učine dostupnim svim učenicima i roditeljima. Prijave zaprimljene putem linka bit će dostupne isključivo stručnoj službi škole (pedagog-psiholog, pedagog, psiholog, socijalni radnik).
- Potrebno je da škole koriste stručne resurse Centra za mentalno zdravlje, Porodičnog savjetovališta i pozovu stručnjake iz navedenih ustanova da realiziraju predavanja za učenike, nastavnike i roditelje/staratelje, na kojima će predstaviti promotivne programe ili osigurati videomaterijale, postere, promotivni materijal u cilju zaštite psihofizičkog zdravlja učenika i prosvjetnih radnika, na početku školske 2021/2022. godine.
- Na linku „Sigurnost u digitalnom okruženju“ koji je dostupan na web-stranici Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, nalazi se lista dostupnih resursa za prevenciju nasilja u digitalnom okruženju. S tim u vezi, u Godišnjem programu rada potrebno je planirati realizaciju jednog nastavnog časa odjeljenjske zajednice na početku školske godine sa svim učenicima osnovnih i srednjih škola i upoznati učenike s načinima, oblicima i zaštitom od nasilja u digitalnom okruženju.

- U septembru školske 2021/2022. godine **ne preporučuje** se brojačno vrednovanje znanja učenika, koje je demotivirajuće za učenike.
- Odgojno-obrazovni rad treba usmjeriti na pružanje psihosocijalne podrške, pohvale, brigu o psihofizičkom zdravlju učenika te sticanju uvida u razinu učeničkih predznanja (usvojenih i propuštenih sadržaja).
- Kako bi se školske zajednice kvalitetno pripremile za siguran početak školske godine, potrebno je da Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo u augustu 2021. godine organizira edukaciju na tri nivoa:
 - Edukacija odgovornih odgajatelja predškolskih ustanova, direktora osnovnih i srednjih škola na temu: „Krizni planovi – priprema i implementacija u školskoj 2021/2022. godini“.
 - Edukacija odgovornih odgajatelja predškolskih ustanova, direktora osnovnih i srednjih škola na temu: „Uloga školskog menadžmenta u kriznim situacijama“.
 - Radno-konsultativni sastanak s pedagozima, psiholozima i socijalnim radnicima koji rade u odgojno-obrazovnim ustanovama na temu: „Stručna podrška u kriznim situacijama“.
- Pred početak školske 2021/2022. godine, JU „Djeca Sarajeva“ će, na temelju iskustva i rada u doba pandemije, detektirati ključne izazove u radu s djecom predškolskih ustanova te definirati mjere za organiziranje odgojno-obrazovnog rada.

PODRŠKA UČENICIMA U KRIZNIM SITUACIJAMA

REZULTATI ISPITIVANJA RODITELJA O PSIHOFIZIČKOM ZDRAVLJU DJECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA I DJECE RAZREDNE NASTAVE

U ispitivanju je učestvovalo 6.208 roditelja/staratelja djece predškolskog uzrasta i razredne nastave.

RASPOLOŽIVOST RESURSA ZA UČENJE I PODUČAVANJE ZA UČENIKE RAZREDNE NASTAVE

	Broj djece koja su imala resurs	Procenat djece koja su imala resurs	Broj roditelja koji nisu odgovorili	Broj roditelja koji su odgovorili na pitanje
<i>Mirno mjesto za učenje</i>	4.578	85 %	578	5.362
<i>Vlastiti kompjuter</i>	3.430	68 %	910	5.030
<i>Dijeljeni kompjuter</i>	1.595	41 %	2.081	3.859
<i>Stabilna internet konekcija</i>	4.281	80 %	580	5.360
<i>Knjige i udžbenici</i>	5.308	97 %	479	5.461
<i>Kamera koja je uvijek radila</i>	4.076	78 %	693	5.247
<i>Mikrofon i zvučnici</i>	4.562	87 %	667	5.273

Najznačajniji rezultati provedenog istraživanja - djeca predškolskog uzrasta i učenici razredne nastave:

- Na skali emocionalne stabilnosti, najviši rezultati (iako ne i zabrinjavajući) vezani su za zabrinutost, odnosno anksioznost kod učenika razredne nastave.
- Na skali suočavanja sa stresom (Revidirana skala suočavanja sa stresom za djecu, Deans, Frydenberg, & Tsurutani, 2010) koja mjeri tri načina suočavanja, rezultati pokazuju da su roditelji kod djece uglavnom uočavali pozitivne oblike suočavanja sa stresom, dok se negativni oblici za sve uzraste rijetko primjećuju od strane roditelja.
- Djeca predškolskog uzrasta u odnosu na djecu od I do IV/V razreda, imaju nešto viši rezultat na emocionalnoj ekspresiji, što je i očekivano za razvojnu dob. Isto tako, djeca petog razreda imaju nešto više rezultate na negativnim strategijama suočavanja, što se može pripisati također i uzrasnim karakteristikama (prepubertetsko i pubertetsko usmjeravanje na vlastite emocije).
- Učenici svih uzrasta koristili su igru i nadu da će biti bolje kao pozitivni mehanizam suočavanja. Mlađa djeca su se prilikom suočavanja sa stresom uključivala u zabavne aktivnosti, dok su starija djeca razgovarala s prijateljima.

Preporuka:

1. Igra u svim oblicima – za zabavu i za edukaciju u 2021/2022. školskoj godini treba da bude sastavni dio života u školi, za učenike razredne nastave.
2. Radionice o važnosti prijateljstava i socijalnih odnosa koristeći upravo iskustva djece iz perioda suočavanja sa pandemijom COVID-19.
3. U odgojno-obrazovnom radu s učenicima razredne nastave koristiti vježbe koje će produžavati i intenzivirati pažnju i istrajavanje na zadacima. Ovo je inače važan ishod za razrednu nastavu, tako da je moguće da je online nastava negativno uticala na ovaj ishod.
4. U cilju preveniranja razvoja anksioznosti kod djece, obavezno s djecom razgovarati o emocijama, njihovom izražavanju, posebno anksioznosti i preveniranju pojave iste.

Krizne situacije s kojima su se djeca suočavala tokom pandemije COVID-19 jesu: lockdown, obustava klasičnog pohađanja nastave, nedostatak socijalnih kontakata s vršnjacima i nastavnicima, prekid uobičajenih aktivnosti poput treninga, kurseva i sl., prebolovani COVID-19 i smrt u užoj i široj porodici, boravak u bolnici užih članova porodice. Važno je znati da u vrijeme pandemije ili bilo koje druge krizne situacije, dodatno mogu biti ugrožena:

- djeca/učenici koji su žrtve porodičnog nasilja ili bilo kojeg drugog oblika nasilja
- djeca/učenici koji su počinili nasilje
- djeca/učenici potencijalne žrtve trgovine ljudima
- djeca/učenici iz disfunkcionalnih porodica (djeca/učenici iz visokokonfliktnih razvoda roditelja/staratelja)
- djeca/učenici u stanju socijalne potrebe
- djeca/učenici s teškoćama u razvoju
- djeca/učenici rastavljenih roditelja koji su u konfliktom odnosu
- djeca/učenici s određenim hroničnim, zdravstvenim problemima

- djeca/učenici koji su izgubili bliskog člana porodice u vrijeme pandemije
- djeca/učenici koji su imali teži oblik koronavirusa ili su svjedočili težem oblicima bolesti kod roditelja/staratelja i članova porodice.

U cilju adekvatne podrške učenicima u kriznim situacijama predlažemo sljedeće:

- dostupnost nastavnika i stručnih saradnika učenicima putem telefonskog broja, e-maila, školskih online platformi
- uspostavljanje efikasnije koordinacije na nivou škole u slučaju realizacije nastave prema online modelu (nastavnici – stručna služba)
- uspostavljanje online koordinacije s Centrom za mentalno zdravlje i Centrom za socijalni rad – referalni mehanizam
- rad s učenicima (individualni i grupni) – razgovor o emocijama i tehnike opuštanja, načini suočavanja s kriznim situacijama (u skladu s uzrastom učenika)
- prepoznavanje promjena u ponašanju kod učenika (slabiji školski uspjeh, teškoće u koncentraciji i učenju, smanjena motivacija, poteškoće u socijalnoj adaptaciji, poteškoće u izražavanju emocija, odsustvo s online nastave, neaktivnost na času i sl.)
- redovan online ili direktni individualni rad s učenicima kojima je potrebna dodatna podrška
- procjena potreba kod učenika kod kojih je član porodice obolio ili umro od posljedica COVID-19 zaraze i planiranje intervencija u odnosu na potrebe djeteta
- podsticanje empatije kod učenika da u razredu pruže podršku drugu/drugarici kojima je potrebna vršnjačka podrška.

Važno je naglasiti da je za psihofizičko zdravlje djece predškolskog uzrasta u periodu pandemije veoma važno da se odgojni rad s djecom nije prekidao (prekid je bio samo u periodu od dva mjeseca). Preporučuje se odgajateljima da u svakodnevnom radu s djecom rade na razvoju higijensko-zdravstvenih i prehrambenih navika kod djece, razvoju empatije, razvijanju samopouzdanja, rad na prepoznavanju i izražavanju emocija, učenju komunikaciji, razvoju socijalnih vještina, moralnih vrijednosti, grupne kohezije i prevenciji nepoželjnih ponašanja.

Šta su roditelji učenika razredne nastave najčešće bilježili u odgovoru na pitanje otvorenog tipa (kvalitativni odgovor), šta se može učiniti da se unaprijedi odgojno-obrazovni rad s djecom razredne nastave u školskoj 2021/2022. godini?

- realizacija nastave u školi
- trajanje časa 45 minuta
- ukoliko se nastava realizira online ili kombinovano, onda da bude direktan kontakt, tj. videopozivi
- ponovno uspostavljanje sekcija i drugih vannastavnih aktivnosti (izleti, sportske aktivnosti i sl.)
- čas Tjelesnog i zdravstvenog odgoja u sali
- kontinuirana i direktna komunikacija učenika s nastavnicima
- direktna komunikacija i druženje s vršnjacima
- osiguranje tehničke opreme (kompjuter, tablet) za djecu ukoliko se realizacija nastave bude odvijala online

- učenicima I razreda osigurati kontinuiran, svakodnevni odlazak u školu
- reducirati gradivo, u smislu zadržavanja ključnih koncepata, a smanjenja suvišnih podataka
- osigurati smislene i okupirajuće zadatke
- kvalitetan produženi boravak
- prisustvo asistencija u nastavi
- vraćanje na ključne koncepte na početku školske godine koji su realizirani u završenoj nastavnoj godini
- kvalitetnije podučavanje učenika od nastavnika, budući da roditelji nisu profesionalci da bi njima bilo povjereno obrazovanje djece
- redovni roditeljski sastanci
- aktivnosti na otvorenom

REZULTATI ISPITIVANJA PSIHOFIZIČKOG ZDRAVLJA UČENIKA VI, VII I VIII RAZREDA OSNOVNIH I I, II I III RAZREDA SREDNJIH ŠKOLA U KANTONU SARAJEVO

U cilju identifikacije trenutnog mentalnog i fizičkog zdravlja učenika VI, VII i VIII razreda osnovnih i I, II i III razreda srednjih škola, provedeno je istraživanje. U istraživanju je učestvovalo 1.720 dječaka i 2.296 djevojčica uzrasta od 11 do 18 godina.

Većina djece je na raspolaganju imala potrebnu tehničku i tehnološku opremu, međutim, ne svi:

	VI razred osnovne škole	VII razred osnovne škole	VIII razred osnovne škole	I razred srednje škole	II razred srednje škole	III razred srednje škole
	%	%	%	%	%	%
<i>Mirno mjesto za učenje</i>	89 %	88 %	88 %	88 %	88 %	87 %
<i>Svoj kompjuter</i>	82 %	77 %	76 %	83 %	81 %	83 %
<i>Kompjuter koji sam dijelio/la s još nekim</i>	31 %	31 %	32 %	30 %	32 %	29 %
<i>Internet vezu koja je bila stabilna</i>	78 %	75 %	73 %	70 %	66 %	67 %
<i>Knjige i udžbenike</i>	99 %	98 %	99 %	94 %	86 %	87 %
<i>Kameru koja je uvijek radila</i>	79 %	74 %	70 %	73 %	73 %	73 %
<i>Mikrofon i zvučnike</i>	94 %	93 %	93 %	92 %	92 %	93 %

Najznačajniji rezultati provedenog istraživanja - učenici VI, VII i VIII razreda:

- Iako većina učenika nije imala simptome vezane uz dugotrajno sjedenje, značajno je istaći da je gotovo 20 % učenika navelo da su imali česte glavobolje, a gotovo 17 % česte bolove u leđima.
- Pitali smo učenike kako su oni vidjeli specifične promjene u svom životu – da li više kao nedostatke ili prednosti. Iz njihovih odgovora vidimo da su učenici neodlazak u školu, boravak u kući, nemogućnost druženja s vršnjacima, promjene u načinu učenja, ali i manje nadzora od

nastavnika, vidjeli dominantno kao nedostatke. S druge strane, više boravka s roditeljima, više nadzora od roditelja, kao i mogućnost da se bave stvarima koje vole, vidjeli su kao prednosti.

- Za određivanje nivoa stresa, anksioznosti i depresivnosti, korištena je skala DASS 21. Analizirajući odgovore na pojedinačna pitanja i procenat učenika koji su na njih davali odgovor „često ili vrlo često“, zaključujemo da su simptomi stresa bili dominantni. Čak 43 % učenika je reklo da je često ili vrlo često bilo nervozno, 41 % da su često ili vrlo često primijetili da se nerviraju, a 40 % njih je često ili vrlo često nerviralo kada ih je neko ili nešto prekidao dok su nešto radili. Na pitanje iz skale depresije “Bilo mi je teško da se pokrenem i započnem nešto raditi”, 35 % učenika je odgovorilo sa često ili vrlo često. Međutim, razlog smanjenom aktivitetu može biti i činjenica da su oni većinom bili u kućama i da je to uticalo na njihov smanjen aktivitet. 20 % učenika je navelo da često ili vrlo često osjećaju da “ne vrijede” kao osobe.

Preporuke za unapređenje odgojno-obrazovnog rada s učenicima predmetne nastave

Na osnovu dobijenih rezultata provedenog istraživanja, zaključujemo da dominiraju simptomi stresa i zbog toga je vrlo bitno u narednoj školskoj godini:

- stvoriti okruženje koje će biti oslobođeno od svih suvišnih stresora
- organizirati s djecom i nastavnicima radionice prevencije uticaja stresa (obraditi tehnike relaksacije, sklanjanja automatskih misli, regulacije emocija...)
- obratiti pažnju i na činjenicu da je gotovo 20 % djece izvijestilo da su često ili vrlo često osjećali da “ne vrijede kao osoba”; s učenicima komunicirati s puno poticaja u kojima će učenici imati priliku da dobiju pozitivne povratne informacije o vlastitoj ličnosti i radu
- Pitanje koje postavljaju profesionalci u školama jeste “Kako pomoći djeci i adolescentima da se lakše nose sa jakim stresom koji su doživjela i traumom koju će neki od njih nositi cijeli svoj život?” Proces žalovanja mora proći svoje faze, ali pitanje je da li porodica, roditelj ima snage, sposobnosti, spremnosti da im pomogne u tome. Zato je primarni zadatak škole/stručnih saradnika, razrednika, učitelja i nastavnika da im pomognu i da na što bezbolniji način prođu težak period.

Preporuke za stručne službe, razrednike o tome kako učenicima pomoći da se uspješnije suočavaju s jakim stresom ili kriznim događajem

Potrebno je:

- razgovarati s djecom i adolescentima o gubicima (razgovor prilagoditi hronološkoj dobi)
- poticati ih da razgovaraju sa svojim prijateljima, vršnjacima i pratiti socijalne interakcije s vršnjacima
- nikada ne treba gubitak kod djece i adolescenata uspoređivati sa gubicima druge djece, adolescenata ili ljudi, jer svaki gubitak je vrijedan i zaslužuje da ga svako na svoj način odtuguje
- razgovarati s djecom i adolescentima na temu da u životu ipak treba biti zahvalan, bez obzira na trenutnu situaciju i bez obzira na gubitak

- posjeta domu djeteta, u skladu sa epidemiološkom situacijom, telefonski poziv ako posjeta nije moguća
- jačati samopouzdanje i samopoštovanje učenika
- steći povjerenje učenika
- biti empatičan, ali i ukazivati da život, bez obzira na težak gubitak voljenih, mora ići dalje
- raditi na stvaranju pozitivne slike o sebi (kod učenika)
- uključiti učenike u sve aktivnosti koje potiču kreativnost
- osnažiti učenike i objasniti da za sve ima rješenje i da nije stid potražiti pomoć stručnjaka

Preporuke za stručnu službu škole

- U slučaju da školske zajednice prepoznaju da je određenom učeniku potrebno osigurati dodatnu stručnu podršku, u cilju zaštite mentalnog zdravlja, potrebno je da kontaktiraju roditelje/staratelje učenika. Nakon pribavljene saglasnosti škola se obraća nadležnom Centru za mentalno zdravlje u skladu s ustaljenom (već poznatom) procedurom.
- U slučaju da pedagog/psiholog procijeni da je u najboljem interesu djeteta osigurati učeniku stručnu podršku profesionalaca iz Centra za mentalno zdravlje ili Porodičnog savjetovališta, a roditelj/staratelj odbija da dostavi saglasnost za uključivanje učenika u stručni tretman, potrebno je da se škola obrati nadležnoj službi Centra za socijalni rad.
- U slučaju da nastavnik, direktor, stručni saradnik ili drugi uposlenik odgojno-obrazovne ustanove primijeti da je pod intenzivnim stresom s kojim se teško suočava i da mu je potrebna dodatna podrška i pomoć, važno je da pedagog, psiholog, socijalni radnik iz škole ohrabri prosvjetne radnike da se obrate nadležnom Centru za mentalno zdravlje. U Centar za mentalno zdravlje može se javiti bez uputnice ljekara primarne zdravstvene zaštite.
- Odgojno-obrazovne ustanove trebaju koristiti značajne stručne resurse Centra za mentalno zdravlje, Porodičnog savjetovališta, te po potrebi pozvati stručnjake iz navedenih ustanova da realiziraju predavanja za učenike, nastavnike i roditelje/staratelje u cilju zaštite psihofizičkog zdravlja učenika i prosvjetnih radnika.

PODRŠKA NASTAVNICIMA U KRIZNIM SITUACIJAMA

Nastavnička profesija prepoznaje se kao stresna i zahtjevna, a nastavnici doživljavaju stres kada kompleksnost neke situacije nadilazi njihovu sposobnost da se nose s istom, da se suočavaju s različitim vrstom stresora. Izvori nastavničkog stresa prepoznaju se kada nastavnik, između ostalog, provede mnogo sati na nastavi s učenicima koji su nemotivirani, dok se od nastavnika očekuje da pokazuje dobro raspoloženje, bez izražavanja negativnih emocija. Često izvori nastavničkog stresa mogu biti kada se propituje njihovo obrazovanje, odgovornost, entuzijizam, nedostatak adekvatnih priznanja, česte optužbe za loš uspjeh učenika, ugroženost dostojanstva i zdravlja, loši radni uvjeti. Istraživanja upućuju na činjenicu da su nastavnici značajno efikasniji ako se prepoznaju njihove potrebe za zdravljem, sigurnosti i općoj dobrobiti.

Ukratko predstavljamo rezultate i najvažnije preporuke provedenog istraživanja u junu 2021. godine.

RADNO OPTEREĆENJE

Nastavnici predmetne nastave su u najvećem procentu radili online u školskoj 2020/2021. godini. Asistenti, članovi Mobilnog tima, uprava i stručni suradnici su radili najviše u školi, a manje online.

Prosvjetni radnici su ocjenjivali dvije grupe faktora važnih za određivanje radnog opterećenja:

1. Zahtjeve koji se pred njih stavljaju, i to:
 - a. kvantitativni zahtjevi (količina posla, brzina rada, ponavljanje istog po nekoliko puta)
 - b. zahtjevi za donošenjem odluka (brzo donošenje kompleksnih odluka, ponekad bez dovoljno informacija)
 - c. zahtjevi za učenjem (potreba da se stalno nešto uči da bi se mogao uraditi posao)
2. Kontrolu na poslu – koliko zaposlenik ima kontrole nad onim što radi, brzinom kojom će raditi, kada će uzeti pauzu, kako će organizirati radni dan

Na osnovu prosječnih ocjena dobijenih u provedenom istraživanju, zaključujemo da su najučestaliji bili zahtjevi za donošenjem odluka, potom zahtjevi za učenjem i kvantitativni zahtjevi. Ono što se najčešće očekivalo od prosvjetnih radnika je:

- korištenje novih tehnologija
- da završe velike količine posla
- da rade prekovremeno
- da su maksimalno koncentrirani kada donose odluke
- da rade jako brzo

S druge strane, prosvjetni radnici u prosjeku smatraju da prilično RIJETKO imaju mogućnost kontrole nad svojim poslom. Najmanje kontrole su percipirali u:

- određivanju početka i završetka radnog vremena
- dužini pauze

U biti, ova dva oblika kontrole u odgojno-obrazovnom procesu je i teško postići, međutim važno je napomenuti da je određeni stepen kontrole u online podučavanju važan i u organiziranom rasporedu kako bi nastavnici imali prostora da se odmore i pripreme za naredni zadatak.

Gledajući pojedinačne grupe ispitanika, u proteklom periodu najviše zahtjeva imale su nastavnice razredne nastave, a zatim nastavnici predmetne nastave i članovi Mobilnog tima. Razlika između stepena zahtjeva i stepena kontrole u njihovom izvršavanju je kod nastavnika razredne nastave, a zatim nastavnika predmetne nastave i članova Mobilnog stručnog tima.

Preporuka

Posebnu pažnju obratiti na nastavnike razredne nastave koji imaju visoke zahtjeve i malo kontrole. Omogućiti im veći stepen autonomije u organizaciji nastavnog procesa.

PODRŠKA KOLEGA, NADREĐENIH I SISTEMSKA PODRŠKA

Kao važan faktor umanjenja opterećenja na poslu je podrška koju dobijamo od nadređenih, kolega i sistema. Ukoliko je stepen podrške veći, on kompenzira uticaj velikih zahtjeva i manje kontrole. Najviše podrške kolega imali su članovi Mobilog tima, asistenti u nastavi i predškolski odgajatelji, a najmanje nastavnici predmetne nastave.

Preporuka

Analizirati da li nastavnici imaju potrebne resurse za rad. Ukoliko se pogorša epidemiološka situacija, osigurati mogućnost posuđivanja opreme za rad od kuće. U okviru aktiva organizirati redovnu razmjenu informacija, savjeta i preporuka između kolega. Osigurati pravovremene informacije i upute kako bi nastavnici imali dovoljno vremena da se pripreme za njihovu realizaciju.

OPĆE PSIHIČKO FUNKCIONIRANJE

Rezultati na skali Općeg psihičkog funkcioniranja ukazuju na to da su prosvjetni radnici Kantona Sarajevo u provedenom istraživanju, u prosjeku pokazali visok stepen psihičkog funkcioniranja za vrijeme pandemije.

Pregledom odgovora na pojedinačna pitanja, utvrđuje se da prosvjetni radnici procjenjuju da su bili visoko kognitivno funkcionalni (imali su visoku koncentraciju i bili sposobni da donose odluke). Međutim, veliki problemi u psihičkom funkcioniranju bili su povezani s osjećajem pritiska, nošenje sa svakodnevnim poteškoćama i nemogućnosti uživanja u svakodnevnim aktivnostima. Ovo su tipični znakovi hroničnog umora i emocionalne iscrpljenosti.

STRES

Rezultati provedenog istraživanja pokazuju da u prosjeku prosvjetni radnici Kantona Sarajevo nisu iskusili previsoku ukupnu razinu stresa u školskoj 2020/2021. godini. Međutim, na rezultatima pojedinačnih pitanja vidljivo je da se stres najviše odrazio na osjećaj napetosti, odnosno nemogućnosti relaksacije i osjetljivosti (gubitka otpornosti na negativne uticaje iz okoline).

Rezultati na skali stresa i skali općeg psihičkog funkcioniranja mogu se opisati rečenicama: "Ja ne mogu više", "Dosta mi je svega", "Ne mogu više podnijeti", "Ne mogu da se riješim misli".

Preporuka

Vrlo je bitno prevenirati razvoj sagorijevanja na poslu dok je još uvijek visoka funkcionalnost, percepcija vlastitog učinka i uključenost u posao.

Poduzeti sljedeće aktivnosti:

1. prepoznavanje dobrih rezultata i uspjeha - u komunikaciji često koristiti pohvale za trud, izvršene aktivnosti i dobro obavljene radne zadatke
2. prepoznavanje kvalitetno obavljenog posla
3. organizacija vremena na način da prosvjetni radnici imaju prostora za odmor
4. razviti seriju obaveznih radionica na teme: „Važnost brige o sebi“, „Razvijanje konkretnih vještina pozitivnog samoevaluiranja, samopohvaljivanja i modifikacije automatskih misli“, „Kako svojim kolegama dati pozitivnu povratnu informaciju“

STRATEGIJE SUOČAVANJA SA STRESOM

Prosvjetni radnici Kantona Sarajevo koji su učestvovali u provedenom istraživanju su, na sreću, najviše koristili adaptivne mehanizme suočavanja sa stresom, kao što je prihvatanje situacije (šta je tu je, idemo dalje), humor, restrukturiranje (traženje pozitivnog u situaciji), aktivno suočavanje (traženje rješenja i mogućnosti), te planiranje (definiranje koraka za rješavanje situacije). Najmanje su koristili poricanje (ovo se ne dešava), pretjerani unos hrane, alkohola, cigareta, tableta za smirenje i samokritiku (samookrivljavanje), što je jako važno za očuvanje psihofizičkog zdravlja prosvjetnih radnika. Ipak, treba imati na umu da mehanizmi suočavanja s problemom moraju biti podržani od nadređenih i kompletne zajednice, te ne mogu biti tretirani isključivo kroz individualne kapacitete.

Preporuka

Osvijestiti lične potrebe i kapacitete te resurse kojima raspolaže svako od nas. Ukoliko prosvjetni radnici uoče promjene koje ih ometaju u svakodnevnom funkcioniranju, važno ih je ohrabriti da potraže stručnu podršku i pomoć unutar zajednice u kojoj rade, ali i u široj zajednici.

PODRŠKA RODITELJIMA DJECE PREDŠKOLSKOLSKOG UZRASTA

U novonastaloj situaciji uzrokovanoj virusom COVID-19, prisutni su rizici koji mogu uticati na psihofizičko zdravlje djece. Djeca se svakodnevno susreću s pojmovima kao što su epidemija, korona, smrt, katastrofa, a to ne razumiju. Pored toga vide da su roditelji i ostali članovi porodice zabrinuti, osjećaju strah i nesigurnost. Normalno je osjećati strah i uznemirenost u uvjetima krize.

KAKO RODITELJI MOGU POMOĆI SVOJOJ DJECI?

Roditelji trebaju zadržati smirenost i mogućnost upravljanja vlastitim strahom, stresom jer to veoma utiče na dijete, s obzirom da dijete gleda i uči iz reakcije svojih roditelja u svakodnevnim situacijama i dobija poruku, onu koju vidi iz njihovih postupaka.

Roditelji trebaju, u skladu s uzrastom djeteta i prema svojoj procjeni koliko dijete može razumjeti, razgovarati s njim:

- djetetu jasno, jednostavno i umirujućim tonom glasa, pružiti osnovne informacije o tome šta se dešava i da je normalno da smo u ovakvoj situaciji uznemireni i da osjećamo strah
- planirati i usvajati nove rutine koje nas povezuju s onim što je zaista važno u našim životima, što razvija mogućnost adaptacije na novonastalu situaciju
- strukturirati prostor, vrijeme i usmjeravanje na djetetovo ponašanje na fleksibilan način, što omogućuje više dogovaranja s djetetom što je ono starije
- usmjeriti se na promociju zdravlja i održavanje higijene
- uvažavati dijete kao osobu i pružati mu puno nježnosti i pažnje
- igrati se zajedno i organizirati aktivnosti koje popravljaju raspoloženje, crtati, slušati muziku, čitati omiljene slikovnice, trčati, plesati, šetati
- slušati dijete i pomoći mu da izrazi svoje misli i osjećanja, kroz crtež, priču i sl.
- zajednički planirati kućna pravila i staviti ih na vidljivo mjesto u kući
- uključivati dijete u kućne poslove, pomoć pri kuhanju, njegovanju cvijeća, brizi o kućnim ljubimcima i sl.

PODRŠKA RODITELJIMA UČENIKA OSNOVNIH I SREDNJIH ŠKOLA

- Roditelji trebaju obratiti pažnju na ponašanje i emocije djeteta čak i kada se čini da je sve uredno. Potrebno je razgovarati s djetetom o problemima i izazovima s kojima se dijete suočava te mu pomoći u pronalasku rješenja.
- Kada se djeca vrate u školu, roditelji trebaju biti strpljivi, podržati ih, te svoja očekivanja prilagoditi novonastaloj situaciji.
- Fokus staviti na emocije i ponašanje djeteta, a ne na ocjene i školski uspjeh.
- Ako roditelji primijete značajne promjene u funkcioniranju djeteta (promjene u apetitu, spavanju, raspoloženju i ponašanju), potrebno je da se obrate stručnoj službi škole za savjet i podršku.
- Roditelji trebaju dozvoliti djetetu izražavanje emocija, ali ga i poučiti o primjerenim načinima izražavanja istih.
- Važno je kreirati granice i pravila aktivnosti u kojima sudjeluju svi članovi porodice.
- Roditelji trebaju pružati puno topline, biti brižni i odlučni, podsticati djecu, usmjeravati ih i nadzirati.
- Zbog povećane odgovornosti i obaveza roditelja u doba pandemije, važno je da roditelji vode računa i o svom mentalnom zdravlju (da se odmaraju, opuštaju i bave ugodnim aktivnostima svakodnevno).

KLJUČNI IZAZOVI ZA ZDRAVLJE DJECE U DOBA I NAKON PANDEMIJE

FIZIČKO ZDRAVLJE DJECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA I RAZREDNE NASTAVE

- Prema iskazima roditelja djece predškolskog uzrasta i razredne nastave u provedenom istraživanju, 585 djece/učenika ili 9,5 % su bili COVID-19 pozitivni.
- 3.658 učenika ili 59,5 % su svjedočili bolesti člana porodice.

- 724 učenika ili 11,8% je svjedočilo teškom obliku COVID-19 člana porodice ili je dijete/učenik izgubilo člana porodice.
- 5.913 djece/učenika ili 96,2 % je s roditeljima razgovaralo o virusu COVID-19.
- Iako većina djece nije imala simptome vezane uz dugotrajno sjedenje, značajno je istaći da je gotovo 20 % djece imalo česte glavobolje, a 17 % djece često je imalo bolove u leđima.
- Kada su u pitanju promjene prehrambenih navika, roditelji su primijetili u velikom broju da djeca jedu više puta dnevno nego prije, jedu više grickalica i veće količine hrane. Mnogo manje roditelja je navelo da su djeca smanjila količine unesene hrane ili da jedu manje puta dnevno. 23 % roditelja je primijetilo da su se njihova djeca udebljala.

Uvažavajući rezultate istraživanja po kojima vidimo da se najveći broj učenika referira na glavobolju, bol u leđima i slabost vida te mučninu koja se može dovesti u vezu s glavoboljom kao najčešće zdravstvene tegobe, preporuke su:

- u programiranju online nastave ugraditi pauze za fizičku aktivnost, koja se može provesti uz stručno pripremljene videoklipove
- izraditi kratku video ili shematsku preporuku za pravilno pozicioniranje/sjedenje pri radu na računaru
- preporuke roditeljima za zdravu ishranu i nadzor nad ishranom djece
- podsjetiti roditelje na obaveznu imunizaciju i sistematske preglede

Zdravstvene preporuke za sjedenje pored računara:

1. bez obzira da li se radi o sjedenju pored računara zbog domaće zadaće, igranja igrice ili razgovora s prijateljima, od izuzetne je važnosti pravilno sjedenje, kako se ne bi razvile „loše navike“ pogrešnog sjedenja koje mogu dovesti do ortopedskih problema u budućnosti
2. noge – moraju da budu na podu, s koljenima pod uglom od 90 stepeni
3. sjediti uspravno – leđa naslonjena uz naslon stolice
4. ruke – podlaktice paralelne s podom, laktovi pod uglom od 90 – 100 stepeni
5. gornji dio leđa – umjesto prema naprijed ili skroz unazad, trebaju da budu naslonjena uz naslon stolice
6. oči – trebaju da budu paralelne s gornjim dijelom ekrana kako bi se vrat rasteretio, te svakih 20 minuta napraviti pauzu od 20 sekundi u kojoj se gleda u objekat udaljen nekoliko metara od mjesta na kojem se sjedi
7. odmor – povremeno je potrebno udaljiti se od monitora i prošetati par minuta.

REDOVNI ODLAZAK NA SISTEMATSKE PREVENTIVNE PREGLEDE

I u toku pandemije COVID-19 neophodno je voditi djecu na sistematske preventivne preglede. Ovo se posebno odnosi na vođenje djece na redovne vakcinacije, a prema utvrđenom Programu vakcinacije.

Vakcine su važan dio održavanja zdravlja djeteta i zaštite od bolesti koje se mogu spriječiti vakcinacijom. Djeca se još ne vakcinišu protiv COVID-19, ali dijete bi trebalo primiti sve preporučene vakcine. U vrtićima i školama, odgajatelji i nastavnici bi na to trebali podsjećati roditelje/staratelje.

UTICAJ IZOLACIJE I DISTANCIRANJA NA ZDRAVLJE DJECE

Socijalna ili fizička izolacija je neovisni faktor rizika za zdravlje djece u pogledu kognitivnog i emocionalnog razvoja i ima negativan efekat na motorni razvoj, što se povezuje s odrednicom kvocijenta inteligencije.

Uticaj na opće zdravstveno stanje predškolske i školske djece imaju: izloženost ekranima (TV, računar, tablet, mobitel), fizička aktivnost i sjedilačke navike, način ishrane, psihološka reaktivnost, građa tijela i uticaji okoline.

IZLOŽENOST EKRANIMA je povećana usljed dužeg boravka u kući, online ili nastave u školama, a porastao je i broj sati provedenih u igricama i pretragama na internetu. To direktno utiče na izmjenu dnevnog rasporeda aktivnosti, na povećanje tjelesne težine, povećanu konzumaciju grickalica i promjenu navika u ishrani.

PROMJENE DNEVNOG RITMA I OBRASCA SPAVANJA desile su se djeci tokom pandemije. Svakoj osobi je potreban odmor kako bi se organizam oporavio od svakodnevnih aktivnosti. Dnevna potreba za snom mlađeg školskog djeteta (6 - 12 ili 14 godina) je između 8 i 10 sati, uz održavanja noćnog ritma spavanja. Za adolescente je potrebno najmanje 7 sati sna i važno je da ne zamijene „dan za noć“, te da na spavanje odlaze najkasnije u 23 sata. Postoji dvosmjerna povezanost između fizičke aktivnosti i obrasca spavanja; održavanjem redovne fizičke i drugih rutinskih aktivnosti stimulira se dovoljna dužina kvalitetnog sna.

FIZIČKA AKTIVNOST ili, nasuprot tome, sjedilačke navike imaju mnogostruk uticaj na zdravlje i kvalitet života, motorne kompetencije i vještine, kardiorespiratorne funkcije, BMI (body mass index). Fizička aktivnost je za djecu u rastu i razvoju pozitivan prediktor mineralizacije kostiju (gustoća kosti). Redovna fizička aktivnost djece može poboljšati fizičko i mentalno zdravlje djeteta. Važno je osigurati da dijete bude i ostane fizički aktivno uz sve preventivne mjere u pogledu pandemijske bolesti.

NAVIKE U ISHRANI se u dužem boravku u kući mogu promijeniti nabolje, u smislu konzumacije svježih pripremljenih kvalitetnih obroka. S druge strane, promjena može biti na nezdravu ishranu, fast food i „prazne kalorije“, što je identificirano kao rizik za povećanje tjelesne težine i koronarnu bolest djece dobi 9 - 10 godina.

GRAĐA TIJELA u smislu prekomjerne tjelesne težine (Adipositas, Obesitas) je povezana s individualnim, porodičnim i faktorima okoline. Smanjena fizička aktivnost, kao i sjedilačke navike, doprinose povećanju procenta masnog tkiva u građi organizma, što je zdravstveni rizik za kardiorespiratorni sistem.

UTICAJ OKOLINSKIH FAKTORA se, pored brojnih drugih, ogleda i deficitu D-vitamina, radi nedovoljnog boravka vani i izloženosti suncu. Igranje na svježem zraku je snažan doprinos općem zdravlju djece.

PREPORUKE ZA DIGITALIZACIJU NASTAVNOG PROCESA

UVOD

Ekspertna grupa je prepoznala šest segmenata digitalizacije nastavnog procesa:

1. Organizacioni aspekt
2. Platforma za online nastavu i digitalni sadržaji
3. Računarska oprema
4. Mrežna instalacija
5. Pristup internetu
6. Korisnička i tehnička podrška

Za svaki od tih segmenata su date preporuke i one se odnose kako na osnovno i srednje obrazovanje, tako i na online/kombinovanu nastavu koju nastavnici/profesori održavaju u učionicama ili od kuće.

S obzirom na važnost za nastavni proces, naglašavamo da je za svaki kabinet iz kojeg se izvodi online nastava neophodno osigurati:

- računar preporučene konfiguracije s perifernom opremom za nastavnika
- TV/LCD monitor veće dijagonale ili projektor, HD kameru i mikrofoni
- po mogućnosti i interaktivnu "pametnu" tablu

Pored toga, škola mora imati:

- kvalitetnu mrežnu instalaciju koja osigurava nesmetan mrežni promet do svakog kabineta za online nastavu
- internet-konekciju dovoljnog kapaciteta: ukupna potrebna brzina konekcije određuje se kao (broj razreda za koje se nastava iz škole izvodi istovremeno)* (minimalna preporučena brzina) + brzina potrebna za ostale potrebe

U skladu s navedenim, svaka škola treba uraditi samostalnu analizu usklađenosti s minimalnim tehničkim preporukama i shodno tome blagovremeno provesti potrebne mjere. Pri tome je potrebno posmatrati sistem u cjelini, što znači da je neophodno da svaki njegov segment ispunjava makar minimum uvjeta kako bi se online nastava nesmetano odvijala.

ORGANIZACIONE PREPORUKE

1. Svaka škola na svojoj web-stranici treba imati eksplicitno naznačenu i jasno uočljivu stranicu „Online nastava“ na kojoj će se nalaziti ažuran pregled svih važnih informacija i linkova za realizaciju online/kombinovanog modela nastave, što obuhvata i obavezu objavljivanja liste korištenih platformi i alata, kao i specifikacije minimalnih tehničkih karakteristika opreme koja omogućava korištenje platformi i alata.

2. Tehnička podrška u školi je obavezna voditi dokumentaciju o informatičkim resursima, s nivoom detalja i na način koji će, u slučaju potrebe, omogućiti nesmetan pristup tim resursima i drugim stručnim osobama koje ovlasti direktor škole:
 - a. računarskoj i ostaloj informatičkoj opremi (popis opreme, lokacija na kojoj se nalazi, ocjena stanja na predefiniciranoj skali)
 - b. mrežnoj instalaciji (topologija i šema mrežnih instalacija, evidencija mrežne opreme s podacima o korisničkim šiframa, rasporedom portova i patch panela i sl.)
 - c. uslugama pristupa internetu (provider, tehničke karakteristike internet-konekcije, lokacija glavnog rutera za pristup internetu, podaci o korisničkim šiframa i bitnim podešenjima, podaci za korisničku podršku providera).
3. Radi standardizacije, dokumentacija će se voditi prema urneku koji će školama biti dostavljen naknadno.
4. Potrebno je uključiti škole u edukaciju kroz online radionice gdje će nastavnici iz pojedinih oblasti (predmeta) prezentirati svoja iskustva i alate koje su koristili, tj. demonstrirat će kako ih oni koriste kroz istu online platformu koju su koristili u nastavi. Radionice trebaju obuhvatiti i temu etičnog korištenja online izvora i materijala, načine citiranja te načine detekcije i prevencije plagijarizma. Preporuka je da svaki od nastavničkih aktiva na nivou Kantona Sarajevo organizira barem jednu radionicu gdje bi bilo obavezno učešće svih članova aktiva. Ove radionice treba planirati u drugoj polovini augusta 2021. godine.
5. Predvidjeti održavanje jednodnevne simulacije izvođenja online/kombinovane nastave u sedmici prije početka školske godine. Simulacija bi se izvela pod nadzorom direktora škole i osobe koja pruža tehničku podršku.

PREPORUKE PO PITANJU DIGITALNIH SADRŽAJA I PLATFORMI

1. Svaka osnovna i srednja škola u Kantonu Sarajevo se treba opredijeliti za jednu od dvije glavne platforme za realizaciju online nastave:
 - a. Google platforma (Google Classroom, Google Docs, Google Meet...)
 - b. Microsoft platforma (Microsoft Office 365 for Education, Microsoft Teams...)

Po potrebi, u kombinaciji s nekom od dvije navedene platforme, može se koristiti i Moodle platforma za objavu digitalnih materijala, kvizova i drugih interaktivnih nastavnih aktivnosti.
2. Struktura jednog online časa treba biti sljedeća:
 - Svi učenici i nastavnik se prijavljuju na platformu.
 - Nastavnik, po pravilu, sve vrijeme trajanja časa ima uključenu kameru, a učenici po potrebi i zahtjevu nastavnika.
 - Samo nastavnik ima uključen mikrofonski uređaj, a učenici koriste opciju "podizanje ruke" da bi im se odobrilo korištenje mikrofona.
 - Svi učenici i nastavnik trebaju slijediti kodeks ponašanja i oblačenja. Učenici trebaju odabrati mirnu lokaciju sa stabilnom internet-konekcijom kako bi neometano pratili čas.
 - Prozivanje se ne vrši, jer bi oduzimalo previše vremena. Nastavnik ima uvid u spisak prisutnih učenika na platformi za vrijeme i nakon završenog časa.

- U prvom dijelu časa nastavnik daje upute o načinu realizacije časa. Nakon toga se pristupa realizaciji časa koristeći odgovarajuća tehnička pomagala (digitalni udžbenici, videomaterijali, virtuelna tabla, slajdovi, specijalizirane aplikacije, simulacije itd.).
 - U zavisnosti od raspoloživog vremena, prelazi se na interaktivni dio časa u kojem je obavezno učešće učenika. Ukoliko se učenik ne odazove na zahtjev nastavnika, može se smatrati da je odsutan s časa. Poželjno je ovaj dio časa realizirati kroz diskusiju, grupni rad na projektu ili upotrebu pogodnih online alata (npr. kvizovi, interaktivne igre, Breakout rooms, kolaborativni rad na dokumentu itd.). Nastavnik je obavezan biti prisutan na platformi sve vrijeme kako bi pomagao učenicima s tehničkim problemima i odgovarao na pitanja.
3. Nastavnici su dužni održavati komunikaciju i biti u interakciji s učenicima u online okruženju za učenje (audio i/ili videopoziv) radi motivacije, praćenja, evaluacije, dobrobiti mentalnog stanja učenika te sprečavanja alijenacije učenika od procesa odgoja i obrazovanja.
 4. Online nastavni proces postavlja dodatne zahtjeve za osiguranje kvalitetnih digitalnih nastavnih materijala prilagođenih potrebama i mogućnostima učenika, uz jasnoću informacija i njihove strukture.
 5. Prilikom organizacije interaktivnog dijela časa, pripreme materijala i online alata, linkova itd., nastavnik treba voditi računa o:
 - jednostavnosti upotrebe za učenike i kompatibilnosti s odabranom online platformom
 - dobrim performansama na uređajima koje učenici koriste (mobiteli, tableti, laptopi starijeg tipa)
 - usklađenosti s programom predmeta i prilagođenosti sadržaja uzrastu, te posebno paziti da se ne dijele linkovi s neprovjerenim sadržajima (npr. Wikipedia stranice mogu biti editovane tako da sadrže netačne podatke, iako su bile tačne u trenutku kada ih je nastavnik pregledao.)
 - izbjegavanju obimnih PowerPoint prezentacija ili drugih sadržaja za „samostalno učenje“ kojima se učenici zasipaju prevelikom količinom informacija, koja je nesrazmjerna količini informacija koju bi učenik dobio za vrijeme časa u klasičnoj nastavi
 - informacijskoj sigurnosti i zaštiti podataka, autorskih prava, licenci i e-identiteta, posebno ne treba ohrabrivati "copy-paste" i druge oblike plagijarizma
 - promoviranju zaštite zdravlja učenika i nastavnika u online nastavi

PREPORUKE ZA RAČUNARSKU OPREMU

1. Prijedlog računarskih konfiguracija za realizaciju online/kombinovanog modela nastave, dat je u tabeli:

KONFIGURACIJA	MINIMALNA	OSNOVNA	PREPORUČENA
PROCESOR	64 bitni	od 2 do 4 jezgre (4 i više procesorskih niti)	4 i više jezgri
RAM	4 GB	najmanje 4 GB, preporučeno 6 GB ili više	8 GB ili više
SSD (ZA OPERATIVNI SISTEM)	-	od 120 GB do 256 GB	256 GB ili više
HDD	300+ GB SATA	(samo ukoliko je potreban za čuvanje podataka)	(samo ukoliko je potreban za čuvanje podataka)
VIDEO IZLAZ	VGA	VGA, HDMI	VGA, HDMI
MREŽNI PRIKLJUČAK	RJ 45	RJ 45	RJ 45
EKRAN	19" (za laptop 14")	22" (za laptop 15.6" HD ili Full HD-preporučeno)	22+" (za laptop 15.6+" FullHD)
OPERATIVNI SISTEM	Windows 7	Windows 10	Windows 10

Prilikom nabavke novih računara, referencirati se na preporučenu konfiguraciju.

- Preporuka je da nastavnici prilikom izvođenja nastave izbjegavaju korištenje tableta zbog nemogućnosti korištenja svih potrebnih softvera, otežanog pisanja teksta, nemogućnosti povezivanja na LAN konekciju; tableti koji imaju mogućnost pisanja olovkom po ekranu mogu se iskoristiti za pisanje po virtuelnoj tabli.
- Prije početka školske godine preporučljivo je resetovati operativni sistem (Windows 10 opcija: Recovery - Reset this PC) ili formatirati računare koji će se koristiti za online nastavu, provjeriti njihovu ispravnost i osigurati instalaciju svih aplikacija s liste preporučenog softvera.
- Propisati jedinstvenu listu preporučenog softvera za korištenje tokom izvođenja online nastave na različitim predmetima. Napomena: lista bi trebala sadržavati softvere koji se koriste u online nastavi i biti objavljena na web-stranici škole prije početka školske godine. Za softver koji je javno dostupan (open source), trebaju biti navedeni i linkovi na kojima se može preuzeti. U slučaju da se pojave nove aplikacije koje su neophodne za izvođenje online nastave, one se najprije trebaju odobriti na nivou škole.
- Nastavnici su na računarima obavezni raditi s korisničkim (a ne administratorskim) ovlastima, kako bi se umanjila opasnost od instalacije nepotrebnog, neprovjerenog i malicioznog softvera.
- Svaka škola, ukoliko je moguće, treba osigurati određeni broj zamjenskih računara. Računari bi se ustupili na revers u slučaju kvara primarnih računara. Zamjenski računari trebaju biti unaprijed pripremljeni za održavanje online nastave, s instaliranim svim definiranim aplikacijama za online nastavu.
- Omogućiti centraliziranu i automatsku instalaciju aplikacija i ažuriranje operativnog sistema. S obzirom da se radi o zahtjevnom sistemu koji tek treba uspostaviti, u međuvremenu osigurati da korisnik može samostalno i na jednostavan način, bez administrativnih ovlasti, instalirati aplikacije s liste preporučenog softvera.

8. U slučaju da se nastava izvodi preko desktop računara, potrebno je da taj računar ima HD web kameru i mikrofona. U slučaju nabavke novih kamera, preporuka je da one imaju USB kablove minimalne dužine od 2 metra zbog neophodnosti pomjeranja tokom nastave.
9. Preporuka je da kabineti u kojima se izvodi online nastava posjeduju sljedeću opremu: laptop/desktop računar, projektor ili TV/LCD uređaj ili pametnu tablu. TV/LCD treba biti postavljen na zglobnom nosaču sa mogućnošću pomjeranja (nagib 20 stepeni i okret 180 stepeni).
10. U nedostatku pametnih tabli ili adekvatnih videokamera koje snimaju sadržaj klasične table u kabinetu, koristiti postojeće tablete koji imaju funkcionalnost pisanja olovkom po ekranu ili nabaviti grafičke tablete. Na taj način se prevazilazi nečitko pisanje bilješki i objašnjenja na ekranu mišem.

MREŽNA INSTALACIJA

1. Obaveza škole je da do početka naredne školske godine analizira postojeću mrežnu infrastrukturu i da je pripremi za izvođenje online nastave. U slučaju da ne postoji odgovarajuća mrežna infrastruktura u kabinetima u kojima se odvija online nastava, potrebno je da se ista unaprijedi/izgradi.
2. Topologija mreže treba biti oblika zvijezde tako da veze vode od glavnog komunikacionog ormara, gdje se nalaze centralni uređaji mreže, preko komunikacionih ormara na spratovima do svake učionice. Kabineti informatike zbog većeg broja računara mogu imati i vlastite mrežne elemente i mrežnu konfiguraciju. Cilj ovakvog rasporeda je da se minimizira broj kaskadnih veza do priključenih računara.
3. Mrežna instalacija treba da završava u komunikacionom ormaru predviđenom za jedan sprat škole ili za jedan njen objekat. Završeci mrežnih kablova na patch panelu i mrežne utičnice u prostorijama škole trebaju biti ispravno označeni, kako bi se mogle bez poteškoća identificirati.
4. Unapređenje postojeće ili izgradnja nove mrežne instalacije treba biti popraćena odgovarajućom dokumentacijom.
5. Za izgradnju mrežne instalacije neophodno je korištenje kvalitetnih UTP ili STP kablova, koji trebaju biti postavljeni unutar kablovske kanalice. Preporuka je da kanalice bude postavljena uz sami strop (plafon) kako bi se smanjila mogućnost fizičkog oštećenja.
6. Izvođenje online nastave je moguće putem WiFi mreže koja mora sadržavati veći broj odgovarajućih WiFi rutera. Prepreka izgradnje WiFi mreže može biti materijal i arhitektura škole (npr. deblji zidovi), što utiče na kvalitet signala i servisa.
7. WiFi mreža je prihvatljiva samo u slučaju da je WiFi pokrivenost škole osigurana uz pomoć profesionalnih WiFi rutera koji su pozicionirani na odgovarajuće lokacije koje osiguravaju adekvatno pokrivanje signalom. Napajanje WiFi ruterima bi trebalo biti PoE, uz adekvatni kontroler koji bi upravljao WiFi mrežom. WiFi mreža treba imati SSID funkcionalnost koja omogućava podjelu WiFi mreže na veći broj mreža s različitim prioritetima korištenja, kako bi se onemogućilo zagušenje mreže za online nastavu.

PREPORUKE ZA PRISTUP INTERNETU

1. Za održavanje online nastave u najvećem broju slučajeva potrebna je promjena internet-paketa, što zahtijeva povećanje planiranih sredstava za usluge pristupa internetu.
2. Za efikasno izvođenje online nastave potrebno je da škole koriste minimum sljedeće internet-pakete:

KATEGORIJA	BROJ UČENIKA	DOWNLOAD	UPLOAD
1	0-100	50	15
2	101-200	100	20
3	201-500	120	40
4	501-900	200	50
5	901 -1300	230	60
6	1301-2000	300	80

3. Preporuka je da svaki nastavnik tokom online/kombinovane nastave ima rezerviranu brzinu 5/2 Mbps ili više, što je u korelaciji s brzinama internet-pristupa definiranim u prethodnoj tabeli, uz naglasak da definirana brzina po školama uključuje i potrebu za drugim servisima, poput administracije. WiFi mreže i druge definirane brzine su projekcije koje se utvrđuju na osnovu zahtjeva i potreba škola uz adekvatan monitoring upotrebe internet- usluga (npr. kontrolu upotrebe WiFi mreže i drugih servisa).
4. U slučaju nemogućnosti povećanja internet-paketa zbog budžeta ili zbog nepostojanja tehničke mogućnosti od operatera, neophodno je povećati internet-paket na najveći upload koji može podržati ISP (Internet Service Provider) u granicama budžeta škole.
5. Radi stabilnosti konekcije, preporuka je korištenje internet-paketa sa statičkim IP adresama, ali navedena stavka nije mandatorna.
6. U slučaju da do škole ne postoji odgovarajuća telekomunikacijska infrastruktura, s ISP provjeriti mogućnost unapređenja iste (optimalno je dovođenje optičke telekomunikacijske infrastrukture).
7. Škole trebaju imati aktivnu ulogu u unapređenju telekomunikacijske infrastrukture, naročito prilikom radova unutar dvorišta/škole.

KORISNIČKA PODRŠKA U ŠKOLAMA

1. Osnovne i srednje škole imaju rukovaoca nastavnom tehnologijom čiji je zadatak pomoć u pripremi tehničkih preduvjeta za održavanje online nastave. U navedenom procesu važnu i neizostavnu aktivnu ulogu ima i menadžment škole koji treba nadzirati odvijanje online nastave, pružati podršku u rješavanju uočenih problema, ali i proaktivno djelovati.
2. Rukovaoci nastavnom tehnologijom trebaju biti upoznati sa resursima s kojima raspolaže škola, te svojim preporukama pomagati u unapređenju tehničkih aspekata online nastave.
3. Rukovaoci nastavnom tehnologijom su obavezni voditi evidenciju o administratorskim računima i šiframa.

4. Preporuka je kreiranje kratkih uputstava i priručnika koji se odnose na tehničke korake neophodne za izvođenje online nastave, a koje bi koristilo nastavno osoblje u cilju edukacije i provjere tehničkih preuvjeta prije traženja tehničke pomoći.

ORGANIZACIJA RADA S UČENICIMA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U CENTRIMA I REDOVNIM ŠKOLAMA I RADA S NADARENIM UČENICIMA U TOKU PANDEMIJE COVID-19 VIRUSA

UVOD

Prema podacima Ministarstva za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, ukupan broj djece/učenika u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama Kantona Sarajevo u toku školske 2020/2021. godine je: predškolske ustanove (2.823 - cjeloviti razvojni program i 2.349 - obavezni program u godini pred polazak u školu); osnovne škole (37.771 učenik), srednje škole (14.691 učenik). Ukupan broj djece s teškoćama u razvoju u redovnim predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama u školskoj 2020/2021. godini u Kantonu Sarajevo je 4.315, dok je u četiri centra i jednoj srednjoj školi za djecu s teškoćama u razvoju upisano ukupno 477 djece/učenika/korisnika (računajući sve nivoe obrazovanja i usluga koje ovi centri imaju).

Proglašenje pandemije COVID-19 virusa je u potpunosti izmijenilo svakodnevni život skoro u cijelom svijetu. Tako se život u Bosni i Hercegovini morao uveliko prilagoditi novonastalim okolnostima. Ova pojava i nove okolnosti su snažno uticale i na realizaciju nastavnog procesa u svim školama svijeta, pa tako i u školama u Kantonu Sarajevo. Od samog početka je bilo jasno da ni u profesionalnom niti u tehničkom smislu nismo spremno dočekali ovu situaciju. Problemi i prepreke vezane za organizaciju nastavnog procesa su bile ogromne. Nastavnici su se našli pred novim izazovom kako organizirati nastavni proces, kako koristiti digitalne alate, kako nezamjenjivu „živu riječ“ zamijeniti digitalnom formom, a najveći izazov im je predstavljalo vrednovanje i ocjenjivanje stečenih znanja učenika.

Ako se osvrnemo na protekli period, primijetiti ćemo šarolikost u realizaciji nastavnog procesa u Kantonu Sarajevo, koji se prilagođavao uvjetima pandemije i potrebama učenika. Nastava u školskoj 2020/2021. godini za učenike razredne nastave u redovnim školama i učenike centara za djecu s teškoćama u razvoju (Centru za slijepu i slabovidnu djecu i omladinu, Centru za slušnu i govornu rehabilitaciju, Zavodu za specijalno obrazovanje i odgoj djece "Mjedenica", Centru za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju "Vladimir Nator" – u daljem tekstu „Centri“), i Školi za srednje stručno obrazovanje i radno osposobljavanje, realizirala se redovno, u prostorijama škole. Nastava za učenike s teškoćama u razvoju u osnovnim i srednjim školama se povremeno organizirala u školskim prostorijama kada je to epidemiološka situacija dozvoljavala.

Pored rada razrednika, nastavnika, stručnih službi škola u toku pandemije koronavirusa u 2020/2021. godini, stručnu podršku učenicima s teškoćama u razvoju pružali su asistenti u nastavi i članovi mobilnih stručnih timova.

Jedan od najvećih izazova u vrijeme pandemije u okviru odgojno-obrazovnog procesa, bio je organizirati adekvatan i kvalitetan rad i stručnu podršku djeci s teškoćama u razvoju, bez obzira da li se radilo o obrazovanju u Centrima ili redovnim školama. Osim direktnog rada u Centrima, najveći broj učenika s teškoćama u razvoju u redovnim školama nastavu je pratio od kuće na različite načine.

OSNOVNE PREPRUKE ZA ORGANIZACIJU ODGOJNO-OBRAZOVNOG PROCESA SA DJECOM S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU U TOKU PANDEMIJE COVID-19 VIRUSA

U skladu s preporukama nadležnih službi, odnosno kriznih štabova, ministarstava i drugih nadležnih institucija, moguća je organizacija sljedećih modela realizacije odgojno-obrazovnog procesa s učenicima s teškoćama u razvoju u Kantonu Sarajevo za vrijeme proglašenja pandemije COVID-19 virusa:

1. **MODEL A**
direktan rad s učenicima s teškoćama u razvoju u učionicama odnosno u Centrima i redovnim školama po odluci nadležnih institucija
2. **MODEL B**
rad s učenicima s teškoćama u razvoju kada nastavu prate od kuće, a po odluci nadležnih institucija

ZAJEDNIČKE PREPORUKE I SMJERNICE

Proces organizacije odgojno-obrazovnog procesa za djecu s teškoćama u razvoju u vrijeme pandemije COVID-19 virusa, potrebno je tretirati neodvojivo od rada s djecom tipičnog razvoja. To se, prije svega, odnosi na proces donošenja odluka o pohađanju nastave i opravdanim razlozima nepohađanja nastave, načinima pravdanja izostanaka itd.

Odluke o organizaciji nastavnog procesa kao i epidemiološkim mjerama donosi nadležni Krizni štab FBiH i Kantona Sarajevo u saradnji s Ministarstvom za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo i Ministarstvom zdravstva Kantona Sarajevo.

Prije početka školske godine, Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo bi u saradnji s nadležnim službama u Kantonu, trebalo dogovoriti angažman jednog epidemiologa iz Kriznog štaba Kantona Sarajevo koji bi bio detaljnije upoznat sa specifičnostima realizacije obrazovnog procesa za djecu s teškoćama, a koji bi obišao Centre, redovne škole i stekao uvid u sve činjenice na terenu, te učestvovati u donošenju procjena i preporuka o aktivnostima u slučaju pogoršanja epidemiološke situacije i povećanja broja zaraženih u školama i Centrima. (Ovo se posebno odnosi na slučajeve kada u jednom odjeljenju/grupi imamo slučaj zaraze. Cijelo odjeljenje/grupu trebalo bi testirati u roku do dva dana nakon otkrivanja suspektnog kontakta ili obolijevanja nekog od učenika ili uposlenika koji radi s grupom/odjeljenjem. Ukoliko nema više slučajeva, učenici se vraćaju na nastavu.)

Potrebno je osigurati sve raspoložive preventivne mjere za sprečavanje pojave zaraze virusom, zaštititi zdravlje zaposlenika u odgojno-obrazovnim ustanovama kao i osigurati proces vakcinacije i redovnog testiranja.

Prije početka školske godine, na sjednici odjeljenjskog vijeća, članovi vijeća (učitelji i razrednici), zajedno sa stručnim saradnicima škole, informirat će članove odjeljenjskog vijeća o osobitostima odgojno-obrazovnog funkcioniranja učenika s poteškoćama, njihovim karakteristikama, dosadašnjem radu, načinu rada, oblicima rada, kao i metodama koje su se pokazale uspješnim u radu za vrijeme pandemije i zajedno učestvovati u planiranju strategija podrške.

Razrednik, predmetni nastavnik, psiholog, pedagog i ostali stručnjaci koji rade s učenicima s teškoćama u razvoju (u daljem tekstu „stručni tim“), izvršit će inicijalnu procjenu na početku školske godine za svaki predmet, nastojati otkriti jake strane učenika, njihova znanja, vještine, sposobnosti i interese i na njima temeljiti dalji rad. Inicijalnom procjenom će utvrditi i teškoće u učenju i savladavanju nastavnog gradiva i potrebe učenika te odabrati adekvatne i učinkovite strategije poučavanja. Ove procjene potrebno je uraditi u drugoj polovini augusta.

Stručni tim će učenicima, roditeljima i svim drugim sudionicima u odgojno-obrazovnom procesu unaprijed predstaviti kompletan plan: aktivnosti tokom nastave, ciljeve i ishode, kao i način vrednovanja, za svaki predmet pojedinačno.

U skladu s važećim zakonskim i podzakonskim aktima, treba osigurati prohodnost dokumentacije o učenicima s teškoćama u razvoju te pravovremeni angažman asistenata u nastavi za učenike koji trebaju podršku asistenta. Neophodno je osigurati kontinuitet u angažmanu asistenata u nastavi, a u interesu učenika s teškoćama u razvoju.

Potrebno je angažirati mobilne stručne timove za podršku inkluziji u školama (finalizirati konkursnu proceduru) prije početka školske godine.

Važno je osigurati koordinaciju realizacije odgojno-obrazovnog rada s učenicima s teškoćama u razvoju u uvjetima pandemije. Ova koordinacija se ogleda u angažmanu jedne osobe na nivou škole koja će pratiti i koordinirati implementaciju svih aktivnosti koje su usmjerene na učenike s teškoćama u razvoju (saradnja s Mobilnim stručnim timom, nastavnicima, Centrima, roditeljima).

U cilju stvaranja što kvalitetnijeg sistema odgoja i obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju u Kantonu Sarajevo, neophodno je prije početka školske 2021/2022. godine uraditi detaljnu analizu svih raspoloživih kapaciteta koji se mogu staviti u svrhu podrške inkluziji (Centri, zdravstvene ustanove, socijalne ustanove...). U ovom kontekstu je potrebno proglasiti školsku 2021/2022. godinu godinom inkluzije, i prije početka školske godine napraviti jasan plan aktivnosti koje će se realizirati u svim odgojno-obrazovnim ustanovama. Sa svim navedenim, potrebno je uraditi i sljedeće:

- formirati Interresornu komisiju koja će biti sastavljena od predstavnika Ministarstva zdravstva, Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice, Ministarstva za odgoj i obrazovanje, Centara, strukovnih organizacija, Vijeća roditelja i nevladinih organizacija, koja će u toku cijele godine raditi na koordinaciji i usmjeravanju svih kapaciteta u Kantonu Sarajevo potrebnim za unapređenje sistema odgoja i obrazovanja djece s teškoćama u razvoju
- formirati tim sastavljen od predstavnika Centara koji će izraditi modul kontinuiranih edukacija i savjetovanja s akcentom na razmjeni iskustva i saradnje Centara i redovnih osnovnih škola
- barem dio mobilnih stručnih timova administrativno priključiti Centrima (po jedan u svaki Centar i jednu srednju školu za učenike s teškoćama u razvoju) s ciljem aktivnijeg uključenja stručnih kapaciteta iz Centara u podršku inkluziji
- izraditi kalendar edukacija i stručnih usavršavanja za sve nastavnike u Kantonu Sarajevo u okviru kojeg će biti zastupljene samo teme iz oblasti rada s djecom s teškoćama u razvoju, a u čiju će realizaciju, pored stručnog kadra iz škola, Centara, ministarstava, biti uključene i visokoškolske ustanove

U koordinaciji s Kriznim štabom Kantona Sarajevo, potrebno je osigurati uvjete da za vrijeme direktnog rada s učenicima s teškoćama, budu osigurani uvjeti za testiranje zaposlenika u školama/Centrima na sedmičnom nivou.

MODEL A

REDOVNE OSNOVNE I SREDNJE ŠKOLE

Nastava u redovnim osnovnim i srednjim školama u toku A modela se odvija po redovnom režimu odvijanja nastavnog procesa, u skladu sa zakonskim i podzakonskim aktima Kantona Sarajevo, uz poštivanje svih epidemioloških mjera i preporuka nadležnih institucija.

Odgojno-obrazovni proces s djecom s teškoćama se realizira direktno u učionicama.

Trajanje časova u redovnim školama bit će određeno odlukom nadležnog Ministarstva.

Stručnu podršku učeniku s teškoćama u razvoju u redovnim školama, pored učitelja/razrednika, pruža stručna služba škole, Mobilni stručni tim, asistenti i stručnjaci iz Centara.

Mobilni stručni tim je zadužen za kontinuiranu podršku u realizaciji svih edukacijsko-rehabilitacijskih programa za učenike s teškoćama u razvoju, savjetodavno-konsultativni rad s roditeljima učenika, nastavnicima i stručnim saradnicima škole.

Asistenti u nastavi su angažirani u radu s učenicima kojima je potrebna dodatna lična i edukativna podrška.

Svaka škola za vrijeme trajanja pandemije dodatno imenuje koordinatora inkluzivnog procesa koji će sarađivati s roditeljima učenika s teškoćama, Mobilnim stručnim timom, Centrima i drugim ustanovama za vrijeme trajanja pandemije.

Potrebno je omogućiti rad u manjim grupama, odnosno realizaciju odgojno-obrazovnog procesa u skladu s preporukama Kriznog štaba, u skladu s odobrenim brojem učenika u učionicama.

S obzirom da je fokus na provođenju direktnog rada i kontinuirane podrške učenicima s teškoćama u razvoju u vrijeme pandemije, potrebno je osigurati dodatne resurse za realizaciju edukacijsko-rehabilitacijskih programa kako u školi tako i u okviru drugih ustanova (resurse iz zdravstvenog i socijalnog sektora uz prijedloge Interresorne komisije).

U skladu sa Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju Kantona Sarajevo, svi Centri su dužni pružati kontinuiranu podršku učenicima s teškoćama u razvoju u redovnim školama. U tom smislu, neophodno je da prije početka školske 2021/2022. godine svi Centri nadležnom Ministarstvu dostave prijedloge aktivnijeg učešća u procesu podrške djeci s teškoćama u redovnim školama.

U slučajevima odluke nadležnih institucija da se nastava za učenike s teškoćama u razvoju realizira direktno u odgojno-obrazovnim ustanovama a za ostale učenike online, onda se primjenjuje posebna organizacija rada koja podrazumijeva prilagođen raspored rada s učenicima s teškoćama u kojem će učestvovati razrednik, predmetni nastavnici, stručne službe, Mobilni tim, asistenti u nastavi.

CENTRI ZA DJECU S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Nastava i rehabilitacija u Centrima u toku A modela se odvija po redovnom režimu odvijanja nastavnog procesa, u skladu sa zakonskim i podzakonskim aktima Kantona Sarajevo, uz poštivanje svih epidemioloških mjera i preporuka nadležnih institucija.

Rad predškolskog odjela, internata i produženog boravka u Centrima (koji imaju organizirane navedene segmente rada), definiran je jedinstvenom odlukom koja važi za cijeli Centar.

Internatski smještaj za učenike koji ostvaruju pravo na isti, osigurava se i organizira u skladu s epidemiološkim mjerama i preporukama nadležnih službi.

Čas traje 40 minuta, a ostale aktivnosti u nastavnom procesu po ustaljenom rasporedu (mali odmor, veliki odmor), uz poštivanje epidemioloških mjera.

Ocjenjivanje se vrši regularno prema Pravilniku o ocjenjivanju (opisno ili brojčano).

Nastavnici, rehabilitatori i razrednici će saradnju s roditeljima/starateljima ostvarivati češće, najmanje jednom sedmično, kako bi roditelji bili upućeni u rad učenika u školi i kako bi dobili upute i smjernice za rad s učenicima kod kuće.

S obzirom na manji broj djece u odjeljenjima/grupama, obavezujuće je poštivanje mjera epidemioloških službi, naravno, uz maksimalnu zaštitu korištenjem maski i redovnom dezinfekcijom prostora.

Učenici jednog odjeljenja borave u jednoj učionici u kojoj se nastavnici mijenjaju, prema postojećem rasporedu časova.

U toku nastave i rehabilitacije učenici trebaju biti na propisnoj udaljenosti što je, s obzirom na manji broj učenika u odjeljenjima/grupama, izvodljivo.

Za ulazak i izlazak grupa djece u Centre, potrebno je omogućiti vremenski razmak od barem 10 minuta, kako bi se izbjegle gužve u samom objektu ili ispred.

Zabranjen je ulaz u Centre svim osobama koje su bolesne ili su u samoizolaciji. Obevezno je mjerenje temperature za sve koji ulaze u Centar.

U vanjske prostore (dvorište, vrt, igralište) i unutarnje prostore ustanove, ne mogu ulaziti osobe koje imaju povišenu tjelesnu temperaturu, respiratorne simptome poput kašlja i kratkog daha ili koji su pod rizikom da su mogli biti u kontaktu s osobama pozitivnim na COVID-19 ili su pod sumnjom da bi mogli biti zaraženi virusom COVID-19, a osobito ako su u samoizolaciji.

Potrebno je voditi računa i o sljedećem:

- da bolesni roditelji/staratelji ne smiju biti u pratnji djece u školu i iz škole
- da bolesni zaposlenici ne smiju dolaziti na posao
- da bolesna djeca i učenici ne smiju ulaziti u ustanovu i učestvovati u odgojno-obrazovnom radu

Kod sumnje na povišenu tjelesnu temperaturu te kod pojave akutnih simptoma zarazne bolesti (npr. kašalj, poteškoće u disanju, poremećaj osjeta okusa i mirisa, proljev, povraćanje), neophodno je da medicinska sestra djetetu izmjeri tjelesnu temperaturu u vrtiću, školi ili internatu. Ako djeca/učenici razviju simptome virusa COVID-19 u toku boravka u ustanovi, medicinska sestra izolira dijete/učenika i odmah obavještava roditelja/staratelja koji u najkraćem roku treba doći po dijete.

Ako se razviju simptomi virusa COVID-19 kod zaposlenika, isti je u obavezi odmah napustiti ustanovu.

Djeca/učenici i zaposlenici sa znakovima svih drugih zaraznih bolesti koje se prenose uobičajnim socijalnim kontaktom, također ne dolaze u ustanovu.

Kod pojave navedenih znakova bolesti, dijete/učenik/zaposlenik ostaje kod kuće i javlja se doktoru porodične medicine, tj. pedijatru koji odlučuje o testiranju prema liječničkoj indikaciji.

Svaku pojedinačnu potvrđenu infekciju COVID-19, zaposlenik, odnosno roditelj/staratelj ima obavezu odmah javiti direktoru ustanove.

Radi unapređenja preventivnih mjera i sprečavanja pojave infekcije koronavirusom, za učenike u Centrima je neophodno prije početka školske godine osigurati uvjete za adekvatno organiziran prijevoz. Za ovu vrstu usluga u puni kapacitet je neophodno staviti postojeće vozne jedinice Centara, uz dodatne resurse.

Učenici s teškoćama u razvoju koji žive u rubnim dijelovima Kantona Sarajevo (Ilijaš, Pazarić, Trnovo i druga mjesta) kao i učenike koji svoje pravo na školovanje ostvaruju u nekom od Centara u Kantonu Sarajevo, a žive izvan Kantona Sarajevo, neophodno je osigurati funkcioniranje internatskog smještaja. Učenici Škole za srednje stručno obrazovanje i radno osposobljavanje koji ostvaruju pravo na internatski smještaj, smještaj će imati u Centru za slijepu i slabovidnu djecu i omladinu, uz prethodno datu saglasnost nadležnog Ministarstva.

Stručna praksa za učenike srednjih škola u okviru Centara, realizira se u skladu s trenutnom epidemiološkom situacijom i preporukama nadležnih institucija.

MODEL B

REDOVNE OSNOVNE I SREDNJE ŠKOLE

Rad s učenicima s teškoćama u razvoju u redovnim osnovnim i srednjim školama, kada se rad odvija od kuće, organizira se na dva načina:

- za učenike koji mogu pratiti rad preko adekvatnih platformi, koje omogućavaju slanje edukativnih materijala i sadržaja, komunikaciju i konsultativni rad, odvija se preko online platformi
- za učenike s teškoćama u razvoju koji ne mogu pratiti rad preko bilo kakve online platforme, rad se odvija kroz direktno dostavljanje printanog ili digitalnog materijala

Viber služi samo za direktnu nužnu komunikaciju s učenicom/roditeljom/starateljem.

U radu s učenicima koji nastavu mogu pratiti preko online platforme, dostavljanje materijala odnosno povratna informacija o izvršenim zadacima je svakodnevna.

U slučajevima kada se s učenicima realizira nastava uz dostavljanje printanog materijala, materijali se šalju jednom sedmično, na početku sedmice. Slanje materijala nastavnik evidentira na predviđenom obrascu (datum, vrijeme, nastavne jedinice, zadaci i aktivnosti).

Preuzimanje materijala potvrđuju roditelji/staratelji svojim potpisom ili povratnicom (slanje poštom). Potrebno je koristiti sve situacije u kojima roditelji/staratelji mogu fizički doći u školu i preuzeti materijal za učenika. Povratne informacije evidentira razrednik/nastavnik. Uz slanje materijala, nastavnici ostvaruju videokontakt s učenicima, zbog dodatnih pojašnjenja i uputa.

Mobilni tim učestvuje u pripremi materijala za učenike, s posebnim akcentom na sadržaj i IPP.

Mobilni stručni tim koordinira, prati i po potrebi korigira rad asistenata i predmetnih nastavnika koji su u direktnom kontaktu s učenicima s teškoćama.

Ukoliko odluka nadležnog Kriznog štaba i epidemiološka situacija dozvoljavaju, potrebno je osigurati uvjete da učenici s teškoćama u razvoju dolaze u školu na povremene individualne konsultacije ili tretmane. Rukovodstvo škole je dužno osigurati adekvatan prostor za individualni rad s učenicima, sa svom potrebnom materijalno-tehničkom podrškom. Ukoliko je potrebno može se izraditi poseban raspored rada za rad s učenicima s teškoćama u razvoju.

Do početka 2021/2022. školske godine, neophodno je pripremiti uvjete za vođenje evidencije o radu asistenata u nastavi (dnevnik rada), a kroz izmjene i dopune postojećih i izradu novih podzakonskih akata.

Stručna služba škole dužna je ostvariti inicijalnu i kontinuiranu saradnju između roditelja/staratelja, učenika, razrednika i predmetnih nastavnika. Potrebno je definirati vrijeme i način evaluacije rada, napredovanja, uz obavezan sastanak najmanje jednom mjesečno, kako bi se izdefinirale najprimjerenije vrste i oblici podrške, načini rada, socijalne vještine i sl.

Centri su mjesta dodatnih tretmana za djecu s različitim teškoćama koja pohađaju redovne osnovne škole (posebno tretmane individualne rehabilitacije), a u saradnji s postojećim kapacitetima mobilnih stručnih timova kako bi iskusniji stručnjaci jedan dio svog radnog vremena bili uključeni u podršku inkluziji, a drugi dio radu u Centru.

U slučajevima odluke nadležnih institucija da se nastava za učenike s teškoćama u razvoju realizira direktno u odgojno-obrazovnim ustanovama, a za ostale učenike online, onda se primjenjuje posebna organizacija rada, uz prilagođeni raspored rada s učenicima s teškoćama u kojem će učestvovati razrednik, predmetni nastavnici, stručne službe, Mobilni tim, asistenti u nastavi.

CENTRI ZA DJECU S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Prilikom organizacije rada, kada učenici nastavu prate od kuće, svim učenicima treba osigurati dostupnost podučavanja nastavnih materijala i davanje podrške u učenju.

Za nastavu na daljinu neophodna je izrada prilagođenog rasporeda i načina provođenja učenja na daljinu, imajući u vidu da je učenicima potrebno više vremena za savladavanje gradiva nego kada se nalaze u školi. Upute trebaju biti kratke, jasne i razumljive, a zadaci u skladu s njihovim sposobnostima. Posebnu brigu treba voditi o psihološkoj i mentalnoj dobrobiti učenika i učitelja/nastavnika/odgajatelja, te je neophodno da se osigura pomoć i podrška stručnih saradnika i nadležnih službi. Ustanova mora imati razvijene mehanizme detekcije potreba za psihološko-pedagoškom intervencijom i preuzeti mjere kako bi se osigurala adekvatna pomoć i podrška za djecu/učenike/odgajatelje/nastavnike/roditelje/staratelje.

Predškolski odjeli (vrtići) i internati u Centrima rade u skladu s mjerama i preporukama koje se odnose na cijeli Centar.

Rad s učenicima s teškoćama u razvoju u Centrima kada se rad odvija od kuće, organizira se na dva načina:

- za učenike koji mogu pratiti rad preko adekvatnih platformi, koje omogućavaju slanje edukativnih materijala i sadržaja, komunikaciju i konsultativni rad, odvija se preko online platformi
- za učenike s teškoćama u razvoju koji ne mogu pratiti rad preko bilo kakve online platforme, rad se odvija kroz direktno dostavljanje printanog ili digitalnog materijala

Viber služi samo za direktnu nužnu komunikaciju s učenicom/roditeljem/starateljem.

Korištenje postojećih i dostupnih platformi za rad s učenicima s teškoćama je preporučljivo u svim situacijama u kojima to vrsta i stepen teškoće učenika dozvoljavaju (za sve učenike s kojima je moguće koristiti online platforme). Rad preko online platformi se odvija svakodnevno po internom rasporedu koji se donosi za svaki Centar posebno.

Za učenike koji materijale dobijaju svakodnevno, pregled i vrednovanje urađenih materijala i zadataka nastavnik provodi svakodnevno i daje konkretne sugestije, smjernice i prijedloge za rad, način rada.

Ocjenjivanje učenika koji materijale vraćaju svakodnevno, potrebno je vršiti po Pravilniku o ocjenjivanju.

Nastavnici realiziraju direktan rad sa učenicima jednog odjeljenja, preko platforme ili nekim drugim elektronskim putem, jednom sedmično do 30 minuta po unaprijed napravljenom rasporedu.

Razrednici ostvaruju direktan kontakt sa svojim odjeljenjem, preko platformi ili nekim drugim elektronskim putem, jednom sedmično do 30 minuta, po unaprijed napravljenom rasporedu.

Ukoliko je to odlukom nadležnih institucija moguće organizirati, individualni rehabilitacijski i logopedski tretmani se odvijaju direktno u Centrima, uz poštovanje svih preventivnih higijensko-epidemioloških mjera.

U situacijama u kojima se po odluci nadležnih institucija učenicima ne preporučuje dolazak u Centre, rehabilitacijske i logopedske tretmane potrebno je realizirati dva puta sedmično preko online platformi ili nekim drugim elektronskim putem.

Za učenike koji ne mogu pratiti nastavu preko online platformi, materijali se šalju jednom sedmično, na početku sedmice. Slanje materijala nastavnik evidentira na predviđenom obrascu (datum, vrijeme, nastavne jedinice, zadaci i aktivnosti). Preuzimanje materijala potvrđuju roditelji/staratelji svojim potpisom ili povratnicom (slanje poštom). Potrebno je koristiti sve situacije u kojima roditelji/staratelji mogu fizički doći u školu i preuzeti materijal za učenika. Povratne informacije evidentira razrednik/nastavnik. Uz slanje materijala nastavnici ostvaruju videokontakt s učenicima, zbog dodatnih pojašnjenja i uputa.

Prilagodba sadržaja i ocjenjivanje se obavezno planira u individualno prilagođenim programima na početku školske godine.

Učenici koji iz opravdanih razloga ne pohađaju nastavu, ocjenjuju se na osnovu materijala koji će nastavnici dostavljati. Svaki materijal treba imati zadatke i aktivnosti na osnovu kojih nastavnik može formirati ocjenu.

Učenici koji iz opravdanih razloga ne pohađaju nastavu, bit će ocjenjivani periodično, odnosno svakih 15 dana. Ocjene (opisne i brojčane) trebaju predstavljati sumu nekoliko realiziranih i ocijenjenih aktivnosti i zadataka. Nastavnik/defektolog će u vremenskom periodu od 15 dana evidentirati sve povratne informacije od roditelja. Na osnovu prikupljenih povratnih informacija, nastavnik/defektolog formira ocjenu (opisnu i brojčanu) na kraju svake klasifikacije. Potrebno je ocijeniti učenike najmanje dva puta u toku jedne klasifikacije.

Za učenike iz socijalnih ustanova (Dom Bjelave, Zavod Pazarić) i drugih sredina u kojima je to potrebno, neophodno je osigurati komunikaciju preko socijalnih službi i pravovremeno dostavljati materijal za rad.

Potrebno je osigurati intenzivnu i kontinuiranu podršku stručnih službi Centara (psihologa, pedagoga, socijalnih radnika) u savladavanju teškoća s kojima se nose učenici i roditelji u uvjetima pandemije COVID-19.

Posebna pažnja mora se posvetiti edukaciji, podršci i praćenju pedagoškog rada nastavnika u području planiranja programiranja nastave, vrednovanja i ocjenjivanja.

Sjednice Nastavničkog vijeća, Odjeljenjskog vijeća i Vijeća roditelja odvijaju se u prostorijama Centara, uz poštivanje epidemioloških mjera (ili online uz procjenu Kriznog štaba ustanove).

ORGANIZACIJA ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA S NADARENIM UČENICIMA U VRIJEME PANDEMIJE COVID-19 VIRUSA

Inkluzivni odgoj i obrazovanje prilika je i za učenike koji su nadareni. Nadareni učenici, slično kao i učenici s teškoćama u učenju, poseban su izazov nastavnicima u svim etapama nastavnog procesa. Činjenica je i da navedene kategorije učenika ne možemo kategorizirati na jedinstven nivo pri određivanju obima, metoda i pristupa u radu, što omogućuje školama široku autonomiju u procesu iznalaženja adekvatnih programa rada za nadarene učenike.

Primarni didaktički princip u radu s nadarenim učenicima jeste individualizacija. Individualizacija je direktno povezana sa diferencijacijom nastave, a diferencijacija nastave podrazumijeva da se učenicima omogući napredovanje vlastitim tempom, uspostavljanje vlastitog ritma učenja, te

korištenje oblika, metoda i tehnika koje im najviše odgovaraju. Nadarene osobe, također, trebaju kontinuiranu, specifičnu i vrlo konkretnu podršku i pomoć. One trebaju materijalnu podršku i raznoliki didaktički materijal i izvore učenja, kvalitetno podučavanje, primjer koji će slijediti kako bi otkrili nove puteve kako se stvari mogu raditi i, naravno, ono što je potrebno svima, a to je emocionalna podrška.

Razumijevanje nadarenosti i talentiranosti, pravovremeno prepoznavanje i identifikacija, kvalitetan i usmjeren odgojno-obrazovni rad te pozitivan odnos sredine prema nadarenim osobama, ključni su u cjelokupnom radu s ovom djecom. Identifikacija je kontinuirani proces, koji treba uključiti i subjektivne i objektivne faktore. Roditelji su bitan faktor i u procesu prepoznavanja i identifikacije, jer mogu dati mnogo korisnih podataka, zatim je važno mišljenje vršnjaka prepoznatog djeteta, kao i njegovo lično mišljenje. Drugi odrasli koji su važni u procesu identifikacije su učitelji i predmetni nastavnici, profesori, pedagozi i psiholozi, što znači da je identifikacija multifaktorski postupak u kojem se pretpostavlja timski pristup. Kao i u svakom drugom istraživačkom postupku, pri identifikaciji je neophodno koristiti kombinaciju različitih metoda jer nijedna metoda nije dostatna sama po sebi, a i podaci iz više izvora daju mogućnost sveobuhvatnijeg sagledavanja cjelokupne situacije i smanjuju mogućnost pogreške. Program rada s nadarenim učenikom preporučuju nastavnik i pedagog Nastavničkom vijeću ustanove na usvajanje.

Postoje različiti metodički oblici koji se primjenjuju u radu s nadarenim učenicima, a tri, najčešće primijenjena su: grupiranje, akceleracija i obogaćivanje. Učenicima koji su nadareni najčešće se izvan, uz ili umjesto pojedinih dijelova redovne nastave, nude različite mogućnosti za dodatni rad, rad u sekcijama, učešće na takmičenjima, rad s mentorom, samostalni rad, te osiguravaju kompleksniji i širi sadržaji na odgovarajućem višem nivou. Obogaćivanje može biti postignuto primjenom Bloomove taksonomije odgojno-obrazovnih ciljeva, Costinom taksonomijom nižih i viših nivoa mišljenja, upotrebom Dottrensovih nastavnih listića (listići za nadoknađivanje, listići za razvoj, listići za vježbanje i listići za samostalno učenje), problemskom nastavom, projektnom nastavom, poluprogramiranom i programiranom nastavom, nastavom na tri ili više razina napredovanja i slično. Nadarenim učenicima potrebna je nastava koja ne podrazumijeva samo povećanje i proširivanje sadržaja i znanja, već njegovo produbljivanje, sagledavanje uzročno-posljedičnih veza i odnosa, različiti aspekti istog problema, uviđanje odnosa među stvarima i pojavama, pronalaženje uzroka i novih, drugačijih i originalnih rješenja. Primjena principa univerzalnog dizajna u nastavi može biti dobar metodički raster za planiranje i realizaciju nastave koja će osigurati didaktički pluralizam u svim etapama i procesima nastave – kako u procesu savladavanja sadržaja podučavanjem i učenjem, tako i u procesu dokazivanja postignutih kompetencija.

Sve navedeno može biti realizirano u oba predložena modela realizacije nastave (A i B model) budući da se radi o didaktičko-metodičkoj prilagodbi i individualiziranom pristupu u radu. U okolnostima online okruženja, mentorsko vođenje učenika od strane nastavnika dobija na značaju pa je potrebno osigurati nadarenim učenicima ovu vrstu podrške.

PARTNERSTVO I PODRŠKA RODITELJIMA/STARATELJIMA

U ostvarivanju pozitivnih i partnerskih odnosa s roditeljima/starateljima učenika, važno je najprije razumjeti da oni nisu profesionalni nastavnici, da ih niko nije podučavao o tome kako trebaju

podučavati i da će prilikom pružanja podrške i pomoći svom djetetu to činiti onako kako znaju, kako trenutno mogu, kako su s njima radili i sl.

Za vrijeme realizacije nastavnog procesa u toku pandemije COVID-19 virusa, potrebno je intenzivirati saradnju i kontakte s roditeljima/starateljima (najmanje jednom sedmično) te, kada god to epidemiološke prilike dozvoljavaju, organizirati individualne informativne sastanke, a sve u cilju osiguranja intenzivne podrške učenicima s teškoćama u razvoju (NADARENIM UČENICIMA) za vrijeme pandemije.

Kako bi vrijeme i napor koji ulažu u ovom procesu bili što adekvatniji, nastojte ih ohrabriti/podržati i pomoći da:

- osiguraju kutak za dijete kojem je osnovna funkcija škola u kući i neka dijete sudjeluje u njegovom kreiranju i svakodnevnom pospremanju u skladu s mogućnostima
- osiguraju da dijete redovno radi školske zadatke kod kuće
- koriste primjere koji su iz neposrednog okruženja ili iskustva djeteta
- uspostave veze između teme i svakodnevnog života djeteta
- pokažu praktičnu primjenu teme ili vještine u mjeri u kojoj mogu
- redovno komuniciraju s nastavnicima i stručnom službom škole
- djeca trebaju podršku, ali neka ne rade zadatke umjesto njih
- organiziraju zajedničke slobodne aktivnosti i obavezno odvoje dnevno vrijeme za to
- kreiraju prilike u kojima će se u ulogama zamijeniti i dopustiti da dijete roditelja/staratelja nečemu podučiti
- podsjetiti i osvijestiti da u ovakvim kriznim situacijama imaju pravo na podršku i pomoć oko organizacije školskih i ostalih aktivnosti, kao i pomoć za prevazilaženje stresa, ...

Napravite i sljedeće:

- potaknite kreiranje liste dnevnih obaveza tako da roditelji/staratelji i djeca mogu pratiti dinamiku izvršavanja zadataka
- partnerstvo s roditeljima/starateljima je sada izazovnije, ali i važnije nego ikada prije kako biste realizirali sve aktivnosti koje se sada od vas očekuju
- razmjenjujte redovno informacije o napretku djeteta i njegovim interesovanjima, te zajednički planirajte
- napišite roditeljima/starateljima konkretne, koncizne i jasne korake i upute za rad – ništa se ne podrazumijeva...

EVALUACIJA UČENIČKIH POSTIGNUĆA I OCJENJIVANJA UČENIKA

Cilj ovog dijela Priručnika je ukazati na prihvatljive oblike i metode vrednovanja i ocjenjivanja, u skladu s tehnološkim mogućnostima i kompetencijama učenika i nastavnika u online nastavi. Jasno je da smjernice ne mogu odgovoriti na sva pitanja koja se nameću tokom samog nastavnog procesa, ali zasigurno mogu biti od pomoći i dati jasnije upute za realizaciju ocjenjivanja i vrednovanja u posebnim okolnostima.

SMJERNICE ZA OCJENJIVANJE U ONLINE NASTAVI

Vrednovanje i ocjenjivanje se vrši da bi učenik i nastavnik dobili povratnu informaciju o tome da li su ostvareni odgojno-obrazovni ishodi te kako poboljšati proces učenja. Ovi procesi treba da su u skladu s pedagoškim, psihološkim, didaktičkim i metodičkim principima te u skladu sa važećim zakonskim propisima.

- Vrednovanje i ocjenjivanje u online uvjetima treba biti fokusirano na ključne ishode učenja u određenom nastavnom predmetu te je potrebno maksimalno koristiti prednosti online nastave i umanjiti njene nedostatke. Vrednovanje i ocjenjivanje učenika može biti periodično, prema nivoima, tematski, prema oblastima i rezimirano...
- Pojedini oblici ocjenjivanja i vrednovanja se realiziraju u prostorijama škole (predmetna nastava i srednje škole), a termini se definiraju na nivou odjeljenjskih vijeća i dostavljaju učenicima i roditeljima. Broj dolazaka učenika, po jednom predmetu, ne bi trebao biti više od dva puta u toku polugodišta. Prednost u rasporedu, na nivou odjeljenja, imaju predmeti koji imaju pismene vježbe i ZOT. Razlozi pozivanja učenika u školu mogu biti i tehnički problemi u praćenju nastave, nedovoljan broj ocjena, kontinuirano odsustvo učenika s nastave i sl.
- Veoma je važno da škola (uprava) kontrolira usklađenost termina za provjere znanja i rokova za projekte te time i opterećenost učenika.
- Da bi nastavnik objektivno uradio procjenu, vrednovanje i ocjenjivanje učenika, potrebno je da uradi sublimaciju, reduciranje programskih sadržaja - okvirni, globalni, ali i poluprogramiran, poluoperacionaliziran godišnji plan i program. U svrhu racionalizacije procesa, potrebno je planirati i programirati na sedmičnom, a ne na mjesečnom nivou.
- Preporuka je maksimalna uključenost članova jednog stručnog aktiva i saradničko planiranje po godinama poučavanja, međupredmetna saradnja i sl. U svrhu stvaranja povjerenja i odgovornosti učenika u toku online nastave, izuzetno je važan kontakt i saradnja nastavnika, roditelja i učenika.
- Preporučuje se korištenje različitih digitalnih alata u procesu vrednovanja i ocjenjivanja, ali nastavnici ih mogu koristiti u svrhu vježbanja i ponavljanja određenih nastavnih sadržaja. Takvi alati su: Socrative, Kahoot!, Google forms, Testmoz, Quizlet, i sl.
- U razrednoj nastavi, u petom razredu, kao i u prvom razredu srednje škole, akcenat staviti na vrednovanje procesa, radnih navika, uključenosti, tačnosti i discipliniranosti u izvršavanju zadataka. U ostalim razredima postepeno se povećava značaj vrednovanja nivoa ispunjenosti ishoda učenja. Tokom realizacije nastavnog procesa, preporučuje se provođenje formativnog

vrednovanja u cilju davanja povratne informacije učenicima u radu, a sumativno vrednovanje se planira u skladu s dogovorenim planom provjera i važećim propisima.

SMJERNICE ZA OCJENJIVANJE PREMA UZRASTU UČENIKA

Smjernice za ocjenjivanje prema uzrastu učenika daju osnovne upute za što bolju realizaciju procesa ocjenjivanja i vrednovanja tokom online nastave. Istovremeno, daju preporučeni broj ocjena u periodu jednog polugodišta - u skladu sa sedmičnim brojem časova.

Kako bi se osiguralo da izuzetan učenički rad tokom polugodišta dodatno bude vrednovan ili da učenici dobiju priliku za ispravljanje nedovoljnih ocjena, nastavnici imaju mogućnost dati učeniku i veći broj ocjena od preporučenog u tabelama.

OCJENJIVANJE UČENIKA RAZREDNE NASTAVE U OSNOVNOJ ŠKOLI

Potrebno je pokušati ostvariti što češću videokomunikaciju i kontakt učenika s nastavnikom razredne nastave prilikom praćenja, vrednovanja i ocjenjivanja učenika kao i prilikom samog procesa učenja. U samoj realizaciji online nastave u nižim razredima, a posebno u prvoj trijadi devetogodišnje osnovne škole, komunikacija između učitelja i učenika se odvija uglavnom putem videopoziva i uz pomoć odrasle osobe.

Treba osigurati ostvarivanje onih odgojno-obrazovnih ishoda koji su vezani za pismenost (ovladavanje temeljnim jezičkim kompetencijama slušanja, govorenja, čitanja i pisanja; računanje i osposobljavanje za upotrebu matematičke pismenosti, razumijevanje svijeta koji nas okružuje, snalaženje u novim situacijama, razumijevanje likovnog jezika, tumačenje poruka koje razvija jezik muzike, razvijanje zdravog odnosa prema sebi i svijetu oko sebe, usvajanje informatičke pismenosti).

Ostvarenost ishoda se može pratiti primjenom poticajnih zadataka (u skladu s uzrastom i kompetencijama), kao što su izrade plakata, mape uma, crteži, kvizovi, prezentacije i sl.

U prvom razredu dovoljne su dvije opisne ocjene za jedan predmet u toku polugodišta. Nakon kontinuiranog praćenja svaka dva mjeseca nastavnik može upisati jednu opisnu ocjenu za svaki predmet.

Preporučuje se formiranje foldera (mape) za svakog učenika/cu, u kojem bi se nalazili svi radovi učenika/ce. Praćenje zadataka bi se trebalo vršiti na sedmičnom nivou s jasno definiranim kriterijima za radove i rokom za postavljanje zadataka (npr. petak do 12 sati). Na ovaj način nastavnici lakše prate kontinuitet rada učenika, a učenici imaju dovoljno vremena za sve zadatke i istovremeno razvijaju odgovornost te naviku poštivanja rokova.

OCJENJIVANJE UČENIKA PREDMETNE NASTAVE U OSNOVNOJ ŠKOLI

Kod ocjenjivanja u predmetnoj nastavi, treba voditi računa o specifičnosti svakog predmeta. Veoma je važno voditi računa o ukupom opterećenju vrednovanja i ocjenjivanja učenika zbog mnoštva različitih predmeta u jednom danu ili sedmici, te vrsti zadataka koji se ocjenjuju u specifičnim uslovima.

OCJENJIVANJE UČENIKA U OSNOVNOJ I SREDNJOJ MUZIČKOJ ŠKOLI I SREDNJOJ UMJETNIČKOJ ŠKOLI

Smjernice kojima definiraju način ocjenjivanja praktičnog dijela nastave, osnovne muzičke škole donose na nivou aktiva škole. Inovativnost, redovan rad i odgovornost se posebno vrednuju.

OCJENJIVANJE UČENIKA SREDNJE ŠKOLE STRUČNIH USMJERENJA

Srednje stručne škole donose jasne kriterije i definiraju način ocjenjivanja za stručne predmete i praktičnu nastavu. Fokus treba staviti na usvojenost praktične dimenzije u svakom stručnom predmetu, a proces vrednovanja i ocjenjivanja uskladiti sa specifičnim uvjetima praktične nastave za svaku stručnu školu. Preporuka je da se praktična nastava realizira i vrednuje kod poslodavca, u skladu s preporukama i epidemiološkim mjerama čak i kada se stručno-teorijska nastava realizira online. Praktični rad u pojedinim školama može biti vrednovan i na osnovu videosnimka rada učenika.

Za praktičnu nastavu prilagoditi broj ocjena odlascima kod poslodavca ili online nastavi, optimalno dvije ocjene u polugodištu.

OCJENJIVANJE UČENIKA GIMNAZIJA

Nastavni proces, vrednovanje i ocjenjivanje fokusirati na razvoj vještina i kompetencija učenika, na projektnu nastavu i problemske zadatke u svakom predmetu i uspješnost učenika u rješavanju istih. Posebno vrednovati inovativnost učenika, odgovornost te razvijati povjerenje u smislu vlastitog rada i izrade zadataka. Ocjenjivanje se realizira na isti način kao u predmetnoj nastavi osnovnih škola.

OCJENJIVANJE UČENIKA SA TEŠKOĆAMA U CENTRIMA ZA ODGOJ, OBRAZOVANJE I REHABILITACIJU

Kod ocjenjivanja učenika/polaznika u Centrima, primjenjuju se dva načina ocjenjivanja:

1. Opisno ocjenjivanje za učenike osnovnog nivoa od I do IX razreda i za polaznike radionica od I do IV razreda:
 - a. Kod opisnog ocjenjivanja ocjenjuju se pozitivne strane postignuća učenika, gdje opisna ocjena pokazuje njihovo napredovanje i ističe dobre strane (sposobnosti), s akcentom na aktivnosti predviđene nastavnim planom i programom, sa završnom opisnom ocjenom.
 - b. Kod opisnog ocjenjivanja minimalan broj ocjena u toku polugodišta je dvije ocjene.

2. Brojčano ocjenjivanje učenika naprednog nivoa od I do IX razreda

Kod brojčanog ocjenjivanja se prate i ocjenjuju aktivnosti učenika, učenici se ocjenjuju prema okvirnom nastavnom planu i programu u skladu s njihovim individualnim sposobnostima.

RUBRIKE I KRITERIJI ZA OCJENJIVANJE ZADATAKA

Kako bi nastavnici korektno vrednovali i ocijenili kompleksan rad (istraživački, projektni i sl.), a samim tim dali i korisnu povratnu informaciju učenicima, treba koristiti tabele- rubrike i druge načine za razradu kriterija i elemenata vrednovanja. Kriterije i elemente vrednovanja, prezentirane u formi rubrika, treba objasniti i prikazati učenicima prije nego što počnu s izradom samog zadatka i uvjeriti se da su ih oni razumjeli.

ZAKLJUČIVANJE OCJENA

Zaključna ocjena na kraju godine izvodi se na način kao i u redovnoj nastavi. Uzimaju se u obzir svi elementi vrednovanja i cjelokupni rad i aktivnost učenika tokom cijele školske godine te se procjenjuje nivo ostvarenosti odgojno-obrazovnih ishoda, kompetencija, znanja, vještina, sposobnosti, samostalnosti i odgovornosti prema radu tokom nastavne godine. Zaključna ocjena treba biti afirmativna i objektivna.

KAKO OCJENJIVATI I VREDNOVATI TOKOM ONLINE NASTAVE?

Domaća zadaća	<i>Oblik formativnog vrednovanja u online nastavi - cilj dati odgovor na pitanje ili riješiti zadatak ili istraživanje koje je nastavnik dao kao vrstu ponavljanja gradiva ili pripreme za narednu tematsku jedinicu. Nije neophodno zadati domaći rad nakon svakog časa.</i>
Projektni zadatak (model, maketa, video, eksperiment)	<i>Poželjan oblik rada u toku online nastave. Omogućava razvoj vještina, ali i provjeru usvojenosti nastavnih cjelina. Veoma je važno učenicima dati jasnu uputu koja uključuje kriterije i očekivanja u toku procesa i nakon realizacije projektnog zadatka - evaluacija. Realizira se individualno ili grupno. Pogodni za interdisciplinarni rad. Može uključivati formativno vrednovanje (refleksija o radu, vršnjačko vrednovanje, povratne informacije nastavnika tokom radnog procesa). Također, može biti dio sumativnog vrednovanja (nastavnikovo vrednovanje na kraju zadatka prema postavljenim kriterijima).</i>
Istraživački rad	<i>Istraživački rad se realizira u skladu s uzrastom učenika i veoma je pogodan u periodu online nastave. Usmjereno na rješavanje konkretnog pitanja - hipoteze. Realizira se kao istraživanje, vrednovanje korištenja izvora i prezentacije (diskusija) rezultata istraživanja. Realizira se individualno ili grupno.</i>

Eseji	<i>Rad na teme koje su se obrađivale tokom nastave. Daje se u obliku pitanja na koje će učenici dati odgovor. Fokus je na analitičkom i kreativnom pisanju (mogućnost višestrukog izbora tema). Najčešće se koriste kao oblik sumativnog vrednovanja.</i>
ZOT	<i>Oblik sumativnog vrednovanja koji uključuje različite tipove zadataka i obuhvata ključne sadržajne cjeline iz određenog predmeta. Preporučuje se da ZOT učenici rade na kraju polugodišta. U online nastavi važno je odabrati odgovarajući digitalni alat s kojim su se učenici upoznali tokom realizacije nastave. Vrijeme rada potrebno je prilagoditi broju i tipu zadataka. Ukupno vrijeme za rad na ZOT-u treba biti maksimalno 25 minuta.</i>
Kratki pisani sastavi	<i>Kratki pisani sastav prilagođen uzrastu učenika (osnovna škola i višestruki izbor tema).</i>
Usmeno ispitivanje	<i>Manje funkcionalan oblik vrednovanja (sumativno) u online nastavi. Ipak, u eventualnoj realizaciji, broj pitanja je 3-5 za jednog učenika/cu (različiti težine). Kroz interakciju učenika i nastavnika tokom časa te aktivnosti učenika u toku nastave, stižu se potrebne povratne informacije.</i>
Kviz	<i>U koncepciji kviza poželjno je koristiti mogućnosti tehnologije i obogatiti pitanja problemskim fotografijama, audio i video sadržajima koji su u funkciji provjere znanja i razumijevanja. Pogodan oblik formativnog vrednovanja u online nastavi, jer u kratkom periodu daje povratnu informaciju o nivou usvojenosti sadržaja. Maksimalno trajanje kviza ograničiti na 20 minuta.</i>
Self-assessment samoocjenjivanje	<i>Prije samog procesa samoocjenjivanja, nastavnik treba dati jasne upute i kriterije, te biti siguran da su ih učenici razumjeli (npr. procentualni udio pojedinih zadataka, ključ odgovora na pojedina pitanja, kako ne bi bilo nedoumica). Proces samoocjenjivanja tokom online nastave motivacijski djeluje na učenike, razvija kod učenika objektivnost, kritičko mišljenje, osjećaj za mogućnost primjene stečenog znanja, pruža mogućnost učenja na vlastitim greškama, kao i na greškama drugih učenika, te podiže nivo samopouzdanja.</i>
Cjelokupan učnički rad i zalaganje	<i>Vrednovati učenike za cjelokupan rad i zalaganje iskazano u određenom vremenskom periodu tokom online nastave.</i>

PRILAGODBA NASTAVNIH SADRŽAJA

UVOD

Ekspertna radna grupa za prilagodbu nastavnih planova i programa u svrhu izrade Priručnika za organizaciju i realizaciju odgojno-obrazovnog procesa u okolnostima pandemije COVID-19, izradila je dokument koji sadrži prijedloge prilagođavanja nastavnog plana i programa s posebnim osvrtom na modele prilagodbe nastavnih sadržaja u skladu s modelima realizacije nastave, organizacione modele izvođenja nastave s aspekta povratka učenika u školske klupe, eventualnog sukcesivnog povratka učenika u školske klupe, kombinovanog modela nastave i online modela nastave, uzimajući u obzir sve praktično pozitivne primjere prakse od početka pandemije do danas, i model nadoknade/kompensacije procesno bitnih nastavnih sadržaja koji su realizirani u školskoj 2019/2020. godini (od marta 2020. godine) i u školskoj 2020/2021. godini, s posebnim osvrtom na način uvezivanja istih u realizaciju aktualnih nastavnih sadržaja kao i preporuke modela daljnjeg kontinuiranog stručnog usavršavanja nastavnika, stručnih saradnika i direktora škola za primjenu organizacionih modela iz Priručnika.

PRILAGOĐAVANJE NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA NA BAZI PRIMJENE I ISHODA UČENJA U SKLADU S RAZLIČITIM MODELIMA REALIZACIJE ODGOJNO-OBRAZOVNOG PROCESA/NASTAVE U OKOLNOSTIMA TRAJANJA PANDEMIJE COVID-19

Prema zakonskim aktima Kantona Sarajevo, nastavnik ima slobodu u pedagoškom radu i poučavanju u okvirima utvrđenim nastavnim planom i programom i drugim relevantnim zakonskim i podzakonskim aktima. Pandemijske prilike i prelazak u online okruženje zahtijevaju redukciju i fleksibilnost u realizaciji nastave. Nastavnici će sintezom, spajanjem nastavnih jedinica na tematskoj osnovi te orijentacijom na ishode učenja, reducirati propisane nastavne teme i jedinice. Kao olakšanje u kvalitetnoj pripremi za online nastavu ili kombinovani oblik nastave, nastavnik može kao polaznu osnovu uzeti ishode učenja koje je izradila Agencija za predškolski odgoj, osnovno i srednje obrazovanje. Ishode učenja potrebno je komparirati s nastavnim planom i sa zacrtanim ciljevima u nastavnom planu te se fokusirati na one nastavne jedinice koje daju mogućnost nastavniku da postigne određene ishode u podučavanju. Stalnom revizijom pređenog gradiva i gradiva koje je nastavnik planirao realizirati u određenoj nadolazećoj cjelini (vremenskoj – kroz operativni plan po mjesecima – ili tematskoj – po modulima, poglavljima i sl.), nastavnik pokazuje fleksibilnost i prilagođava podučavanje. Poznato je da nastavnici trebaju voditi računa o opterećenju učenika. Trebaju postići planirane odgojno-obrazovne ishode, ali i u sadržajima razdvojiti ono što je bitno od onoga što je sporedno ili nije nužno. Pri tome su nastavnici ključni jer trebaju materijalima koji su već dostupni u internet-okruženju pridružiti i vlastite materijale, upute i pratiti učenika, ali da sve to bude u razumnim i prihvatljivim vremenskim okvirima te prilagođeno spoznajnim mogućnostima učenika. Ukoliko se to prikupljanje materijala dešava na nivou stručnog aktiva, tada aktiv formira veoma upotrebljivu bazu resursa koje može sistematizirati, dijeliti i koristiti za standardizaciju kvaliteta rada kako u online tako i školskom okruženju kao i u kombinovanom modelu realizacije nastave. Stvarni

doprinosu radu stručnih organa, u smislu poboljšanja kvaliteta nastave, dešava se upravo na nivou stručnih aktiva.

PREPORUKA AKTIVIMA NASTAVNIH PREDMETA

Nastavni plan i program prilagoditi trajanju časa; reducirati ili izostaviti određene nastavne sadržaje koji se "ne nadovezuju" na nastavne sadržaje koji su se, ili će se izučavati u nastavi. Osnovna prilagodba treba se definirati na način šta i koliko će se učiti, kako i na koji način će se učiti, kako će se vrednovati postignuća učenika.

Sažimanje teksta: preoblikovati izvorni tekst na rečenice s ključnim informacijama, izostavljanje ponavljanih i manje bitnih informacija za usvajanje gradiva, sažimanje kombinirati s grafičkim i jezičko-semantičkim prilagodbama i prilagodbama strukture teksta.

Prilagodba načina rješavanja zadataka: prilikom odabira zadataka slijediti princip od lakših prema težim, smanjiti broj zadataka jednake težine, a u zadacima zadatim riječima, istaknuti poznato i nepoznato.

Smanjiti zahtjeve prepisivanja gradiva, prilagoditi pisani materijal (tekst podijeliti na više manjih dijelova, prilagoditi vrijeme obavljanja datih aktivnosti zahtjevnosti zadatka, upotrijebiti softverska rješenja - snimanje izlaganja na diktafon, pretvaranje teksta u govor) prilikom obrade novih sadržaja, sistematski provjeravati da li je učenik usvojio nastavni sadržaj, pojmove i definicije, podsticati učenika na samostalan rad.

Podijeliti nastavne sadržaje na manje cjeline, uz naglašavanje važnosti trenutne nastavne aktivnosti.

Za zadatke prilagođene online nastavi i pandemiji svakako se preporučuju kreativni zadaci (npr. da fotografiraju nasumične predmete u kući ili dvorištu te napišu priču tako da ih sve upotrijebe; da se igraju sa žanrovima - pišu ozbiljnu novinsku vijest na banalnu temu, izražavaju se putem stihova, muzike ili nijemih kratkih filmova; da razgovaraju o svojim unutrašnjim granicama, starim fotografijama i sl.).

Individualizirati rad s učenicima (kreativni zadaci, prezentacije i projekti koji tretiraju teme iz nastavnih sadržaja).

Ukoliko se kombinovani model nastave bude odvijao na sedmičnom nivou - kao što je to bila praksa do sada, grupa koja prati nastavu u školi, tu sedmicu radi određeno gradivo, a grupa koja je online, radi praktični zadatak poput gore navedenih. Naredne sedmice se ponove zadaci samo s drugom grupom: na taj način se u dvije sedmice obradi nastavno gradivo i projektni zadatak/zadaci. Na isti način se može kombinirati lektira s gramatikom, istraživački esej sa vježbama slušanja i sl.

Ukoliko je moguće, poželjno je organizirati projektnu nastavu koja uključuje korelaciju više predmeta. Integrirati učenike u projekte vannastavnih aktivnosti, kako bi ih vezali za školu nekim zabavnim sadržajima.

ORGANIZACIONI MODELI IZVOĐENJA NASTAVE S ASPEKTA POVRATKA DJECE U PREDŠKOLSKE USTANOVE I UČENIKA/UČENICA U ŠKOLSKE KLUPE, KOMBINOVANOG MODELA NASTAVE I ONLINE MODELA NASTAVE

ORGANIZACIONI MODEL S ASPEKTA POVRATKA UČENIKA/UČENICA, DJECE U ŠKOLE/VRTIĆE

U slučaju da epidemiološka situacija bude povoljna, sva djeca, učenici/učenice će se vratiti u vrtiće i školske klupe što je, svakako, najučinkovitiji model. Nastavni proces će se odvijati po važećem nastavnom planu i programu koji je usklađen s ishodima koje je izradila Agencija za predškolski odgoj, osnovno i srednje obrazovanje. U osnovnim i srednjim školama čas će trajati 45 minuta. Budući da se nastavni proces u skoro dvije prethodne školske godine odvijao u različitim online i kombinovanim modelima, povratak u redovni nastavni proces bi trebao da bude organiziran na način da se učenici/učenice vraćaju u redovni nastavni proces u skladu s preporukama koje se odnose na očuvanje mentalnog zdravlja na relaciji dijete, učenik/učenica – odgajatelj/odgajateljica, nastavnik/nastavnica – roditelj/roditeljka-staratelj/starateljka.

PREPORUKE ZA IZVOĐENJE REDOVNOG NASTAVNOG PROCESA

PREDŠKOLSKE USTANOVE

U predškolskoj ustanovi-vrtiću što više vremena provoditi na otvorenom, uz realizaciju aktivnosti u vanjskom prostoru, te uz prilagođavanje sadržaja aktualnoj situaciji i primjenu ishoda učenja koje je propisala Agencija za predškolski odgoj, osnovno i srednje obrazovanje.

Smjernice za odvijanje odgojno-obrazovnog rada u vrtiću za vrijeme pandemije:

- omogućiti i osigurati, gdje god je moguće, više namjenskih i sigurnih ulaza u vrtić za proces trijaže
- omogućiti i osigurati, gdje god je moguće, primjereno organizirane dječije garderobere blizu ulaza u vrtić, posebno kad su u pitanju objekti na spratove
- omogućiti ulazak roditeljima djece, posebno ranog uzrasta od 6 mjeseci do 3 godine, do garderobera, gdje god je moguće, uz poštivanje epidemioloških mjera i obezbjeđivanje uvjeta iz prethodnog stava
- tematsko planiranje kroz integrirane sadržaje voditi prema dječijim interesovanjima i s primjerenim sadržajima uz neizostavnu temu o higijeni, čistoći i razvijanju higijenskih navika kod djece
- organizirati aktivnosti unutar vrtića koje uključuju što više kretanja i svođenje pasivnih aktivnosti na minimum za djecu ranog i predškolskog uzrasta
- kad god je moguće aktivnosti i boravak djece organizirati i održavati na otvorenom u dvorištu vrtića ili igralištu u neposrednoj blizini objekta
- pripremiti odgovarajuće didaktičke i pokretne igre, materijale i sredstva primjerene aktivnostima djece u vanjskom prostoru
- pojačati zdravstveno-higijenske navike prije, tokom i poslije dječijih aktivnosti

- aktivno se uključiti u organizaciju podsticajnog dječijeg okruženja u vrtiću i prostora odgojne sobe da bi se osigurao prikladan prostor i centri aktivnosti, a posebno osiguranju prostora i ambijenta za popodnevi odmor djece
- osigurati socijalnu (fizičku) povezanost između odgajatelja i djece kao i djece međusobno kroz aktivnosti koje će razvijati osjećaj zajedništva, privrženosti, empatije, a da se ne ugrozi njihovo zdravlje i sigurnost
- socijalno distanciranje predstaviti djeci kroz igru i drugačiji način ostvarivanja kontakta (neverbalna komunikacija)
- izbjegavati, kad god je moguće, spajanje djece iz jedne odgojne grupe s djecom u drugim grupama kao i odgajatelje/odgajateljice grupa
- ako se odgojne grupe moraju spajati, nepohodno je voditi računa da su to uvijek iste odgojne grupe, djeca i odgajatelji/odgajateljice i iste ili približne uzrasne dobi, uz poštivanje broja djece prema pedagoškim standardima i normativima za rani i predškolski odgoj i obrazovanje
- voditi računa o prehrani i pravilnim prehrambenim navikama djece
- organizirati prehranu djece u zajedničkim trpezarijama uz razdvajanje odgojnih grupa, osim u vanrednim okolnostima kad se mogu organizirati obroci u smjenama ili u odgojnim sobama
- u slučaju bolovanja ili godišnjeg odmora, osigurati dva odgajatelja/odgajateljice/medicinske sestre po odgojnoj grupi radi neometanog rada odgojne grupe kao i odgovarajući broj tehničkog osoblja radi neometanog rada vrtića
- izbjegavati, kad god je moguće, slanje osoblja na zamjenu u druge objekte gdje se pojavila zaraza i nedostatak osoblja te izvršiti unutrašnju reorganizaciju nedostajućeg osoblja
- ako nije moguće izvršiti unutrašnju reorganizaciju osoblja, preporuka je da se odgojna grupa/e ili objekat privremeno zatvori do osiguranja uvjeta za normalan rad odgojnih grupa i objekta
- omogućiti skraćeno radno vrijeme osoblja ako je osiguran dovoljan broj uposlenika po odgojnoj grupi i objektu zbog cirkulacije manjeg broja ljudi i što kraćeg zadržavanja u objektu
- zabraniti svaki vid okupljanja u vrtićkim prostorijama za vrijeme pauza
- omogućiti osoblju odlazak na godišnji odmor ako to ne ometa normalan rad u odgojnoj grupi i objektu ili odrediti mogućnost drugačijeg načina rada unutar samog vrtića te na taj način brinuti o mentalnom zdravlju zaposlenika u skladu s preporukama resornog Ministarstva ;
- osigurati usavršavanje digitalnih kompetencija odgajatelja/odgajateljica kroz edukativne radionice i webinare koje će osigurati resorno Ministarstvo
- podržati webinare i komunikaciju s roditeljima putem platformi Zoom, Google Meet i radionica na temu u okviru školskog kalendara
- organizirati roditeljske sastanke, ako je moguće, u objektu na kraju radne sedmice i poslije radnog vremena u zajedničkoj prostoriji (trpezarija) zasebno s odgojnim grupama i individualne razgovore u kabinetu ili drugoj prostoriji blizu ulaza vrtića uz poštivanje epidemioloških mjera
- ako nije moguće organizirati roditeljske sastanke i individualne razgovore u objektu, onda to izvoditi u dvorištu vrtića, uz poštivanje epidemioloških mjera ili kroz različite digitalne forme realizacije - Google Meet, Zoom.

OSNOVNE I SREDNJE ŠKOLE

- uskladiti godišnje planove i programe rada škola prema stručnim aktivima škole u skladu sa svim preporukama Priručnika

- izvršiti inicijalno testiranje učenika/učenica bez evidentiranja ocjena u eDnevnik
- u skladu s rezultatima inicijalnog testiranja prilagoditi operativne/mjesečne planove za kontinuirano ponavljanje nastavnih sadržaja koji su se pokazali najslabije usvojeni na inicijalnim testiranjima
- organizirati dopunsku nastavu za one nastavne sadržaje u kojima učenici/učenice nisu pokazali rezultate
- uskladiti dinamiku rada s mogućnostima i potrebama učenika/učenice
- za učenike koji imaju validno ljekarsko uvjerenje i koji spadaju u rizičnu grupu, nastava se organizira online, putem „live streama“ iz učionice (ljekarsko uvjerenje obavezno)
- uzimati u obzir da sticanje kompetencija ne ovisi samo o mogućnostima učenika/učenice, već i o motivaciji, ustrajnosti i samoregulaciji učenika/učenice

S obzirom da je učenje proces koji se odvija kontinuirano, praćen različitim životnim situacijama, za sticanje novih učeničkih kompetencija neizostavna je podrška zajednice općenito, počevši od nastavnika/nastavnica, roditelja i učenika/učenica.

KOMBINOVANI MODEL NASTAVE

Kombinovani model nastave podrazumijeva direktno uključivanje nastavnika „live stream“ u realnom vremenu s učenicima koji su u učionici i onima koji prate nastavu putem komunikacijskih alata/videopoziva. Ovaj model nastave podrazumijeva da učenici/učenice sudjeluju u nastavi po grupama, tj. dok je jedna grupa u školi, druga pohađa online nastavu. Nastava će se, dakle, provoditi u školama, a dijelom kod kuće putem informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Prioritet je optimalno korištenje fizičkih kapaciteta u školi uz primjenu svih epidemioloških mjera i uz maksimalno dopušten broj učenika/učenica u okviru jedne grupe. Ovakav model podrazumijeva ravnopravno učešće obje grupe u radu - nastavnom procesu. U slučaju kada iz tehničkih razloga nije moguće održati online čas s grupom koja nastavu prati od kuće, nastavnik je u obavezi nakon završenog časa poslati materijal učenicima/učenicama.

PREPORUKE ZA IZVOĐENJE KOMBINOVANOG MODELA NASTAVE

PREDŠKOLSKE USTANOVE

U predškolskim ustanovama nije moguće izvoditi kombinovani model odgojno-obrazovnog procesa.

OSNOVNE I SREDNJE ŠKOLE

Kombinovanom modelu nastave pristupiti ukoliko minimalno 50 % učenika/učenica odjeljenja pohađa nastavu u školi, a ostatak učenika/učenica odjeljenja prati online nastavu. (Ne dozvoliti da nastavnik/nastavnica u učionici boravi s jednim ili dva učenika/učenice. Neprihvatljiva je praksa da je svim ostalim učenicima/učenicama odjeljenja, zbog nekolicine učenika/učenica – manje od 50% učenika odjeljenja, uskraćen kontakt s nastavnikom/nastavnicom putem videopoziva – meeta.).

Grupe učenika/učenica odjeljenja smjenjivati na osnovu ustaljenog rasporeda časova, na dnevnoj ili sedmičnoj/dvosedmičnoj bazi, ili na osnovu utvrđenog fonda sati općeobrazovne i stručne nastave. S obzirom da nastavna sedmica traje 5 dana i da učenici/učenice pohađaju nastavu po ustaljenom rasporedu časova za obje grupe učenika/učenica odjeljenja, rotacija grupa učenika/učenica na dnevnoj bazi omogućit će svim učenicima/učenicama najbolju povezanost s realnim nastavnim procesom, uz jednaku zastupljenost časova. Jednakost u zastupljenosti časova ogleda se u sljedećem:

- prva grupa učenika/učenica - prva nastavna sedmica: 1. 3. i 5. dan
- prva grupa učenika/učenica - druga nastavna sedmica: 2. i 4. dan
- druga grupa učenika/učenica - prva nastavna sedmica: 2. i 4. dan
- druga grupa učenika/učenica - druga nastavna sedmica: 1. 3. i 5. dan

Trajanje časa se ograničava na 30 minuta, uz poštivanje svih epidemioloških mjera.

Mali odmor će se realizirati nakon svakog časa u trajanju od 5 minuta.

Veliki odmor će se realizirati nakon 2. ili 3. časa u trajanju od 10 minuta.

Za učenike/učenice koji imaju validno ljekarsko uvjerenje i koji spadaju u rizičnu grupu, nastava se organizira online, putem „live streama“ iz učionice (ljekarsko uvjerenje obavezno).

Sekcije, dopunska i dodatna nastava izvode se online, u dogovorenom vremenu s nastavnikom/nastavnicom.

Učenici I i II razreda osnovne škole, nastavu u školi pohađaju svaki dan podijeljeni u dvije grupe koje će se smijeniti nakon 1,5 h provedenih u učionici. U dogovoru s roditeljima mogu koristiti i druge oblike kombinovanog modela nastave.

Učenici III, IV, V razreda pohađaju kombinovani model. U iznimnim slučajevima kada se pojedini učenici/učenice ne mogu uključiti direktno na nastavu zbog korištenja jednog uređaja jer starija braća ili sestre u predmetnoj nastavi ili srednjoj školi u isto vrijeme moraju biti na videopozivu, nastavnik šalje materijale tim učenicima/učenicama i obavezno koristi smjenjivanje grupa na dnevnoj bazi (3+2/2+3 dana).

Tjelesni i zdravstveni odgoj će se provoditi u smanjenom obimu, što više izlaziti i koristiti školsko dvorište i igralište. Ukoliko ne postoji mogućnost izlaska u školsko dvorište, čas posvetiti razgovoru o higijeni i očuvanju zdravlja. Učenike/učenice kroz ove časove uključiti u projekte, istraživački rad i druge prigodne aktivnosti.

Ocjenjivanje učenika/učenica se realizira isključivo u školi. Za učenike/učenice koji pohađaju isključivo online model nastave, organizirati posebne termine za dolazak u školu tokom kojih će biti usmeno ispitani i tokom kojih će raditi pismene provjere znanja.

Metode ocjenjivanja učenika/učenica moraju biti ujednačene za sve učenike/učenice u kombinovanom modelu nastave.

Kalendar pismenih provjera i pravilnici otežavaju rad u uvjetima pandemije i potrebno je dopustiti nastavniku fleksibilnost uz poštivanje NPP-a. Svim učenicima treba osigurati dostupnost poučavanja nastavnih materijala i podrške u učenju.

Domaće zadaće, zadaci i primjeri trebaju biti jednaki i svi učenici/učenice moraju imati priliku predati ih ili poslati učitelju/nastavniku/profesoru u direktnom kontaktu ili putem e-učionice.

Stručni saradnici trebaju pružiti podršku učiteljima, nastavnicima/nastavnicama, profesorima/profesoricama u procesu pripreme za provođenje kombinovanog modela, a posebno u radu sa učenicima s teškoćama.

Učenicima/učenicama s teškoćama u učenju i učešću omogućiti rad s asistentom te mogućnost svakodnevnog dolaska u školu.

Informacije i roditeljski sastanci se održavaju online, putem platforme, svakih petnaest dana.

Redovan nastavni čas je strukturalno i vremenski znatno skraćen, ali učenici/učenice mogu dio sadržaja i materijala dobiti online.

Vrijeme provedeno u neposrednom radu maksimalno se koristi za razvoj funkcionalne pismenosti i usvajanja praktičnih znanja i vještina kod učenika/učenica.

Mali odmor učenici/učenice provode u provjetrenim učionicama a veliki odmor, ukoliko ima potrebe za istim, organizira se i realizira u svakoj mogućoj prilici u dvorištu škole, u skladu s raspoloživom infrastrukturom škole. Sve dodatne preventivno-epidemiološke mjere u konkretnom slučaju propisuju nadležni organi.

UMJETNIČKE ŠKOLE

Umjetničke škole po vlastitim modelima realiziraju nastavu u skladu s mjerama nadležnih organa. Časovi individualne nastave instrumenta, stručno-teorijski/uže stručni predmeti koji se realiziraju u grupama i nastava baleta, organiziraju se u školi, u skladu s važećim epidemiološkim mjerama. Nastava skupnog muziciranja u muzičkoj školi (hor, orkestar, ansambli, kamerna muzika, korepeticija), časovi baleta s više igrača i stručnoteorijska nastava u školi primijenjenih umjetnosti se može organizirati u manjim grupama/odsjecima, ako se u prostorijama škole nalazi dovoljno velika prostorija/klasa.

ONLINE MODEL NASTAVE

Online nastavni proces podrazumijeva da je kompletan sistem odgoja i obrazovanja baziran na interakciji učenika/učenica-nastavnika/nastavnica na online nastavnoj platformi u realnom vremenu. Osnovni princip online nastave je da sadržaj i učenje moraju biti dostupni svim učenicima/učenicama, bez obzira na uvjete koje imaju kod kuće. Realno vrijeme podrazumijeva da učenici i dalje prate sistem rasporeda časova i smjena, kao da je riječ o redovnom nastavnom procesu. Sistem smjena potrebno je održavati i radi rasterećenosti opreme koju koristi više učenika/učenica unutar iste porodice.

PREPORUKE ZA IZVOĐENJE ONLINE MODELA NASTAVE

PREDŠKOLSKE USTANOVE

Ukoliko dođe do zatvaranja odgojne grupe/vrtića iz epidemioloških razloga, preći na online model realizacije odgojno-obrazovnih aktivnosti te uvezivanje istih u realizaciji aktuelnih odgojno-obrazovnih sadržaja, uz pomoć primjene ishoda učenja koje je propisala Agencija na način:

- realizirati online platformu iz objekta i slati materijale za rad prema ishodima učenja isključivo i samo u slučaju zatvaranja više odgojnih grupa ili samog objekta (vrtića) na duži period usljed loše epidemiološke situacije
- materijale slati jednom do dva puta sedmično roditeljima djece, uz povratnu informaciju o urađenom u vidu slikanja gotovih radova djece ili videomaterijalu o urađenom do kraja sedmice, shodno vremenskim mogućnostima i obavezama roditelja
- osigurati tehničke uvjete u objektima za izvođenje online platforme od strane resornog Ministarstva i povezivanje s djecom i roditeljima uz pripremljene digitalne sadržaje i njihovu realizaciju prema ishodima učenja

OSNOVNE I SREDNJE ŠKOLE

Planiranje nastave posebno je važno prilikom odvijanja online modela nastave. Naročitu pažnju treba posvetiti planiranju ključnih odgojno-obrazovnih ishoda, aktivnostima učenika/učenica i načinima organizacije aktivnosti i nastave. Prilikom planiranja rada, nastavnici polaze od specifičnosti svakog predmeta. Nastavnici, u saradnji sa stručnim aktivima, sintezom, spajanjem nastavnih jedinica na tematskoj osnovi te orijentacijom na ishode učenja, reduciraju nastavne teme i jedinice i pri tome pokazuju kreativnost u radu, u osmišljavanju kvizova, radnih listova, pitanja za diskusiju, rješavanju problemskih zadataka.

Online nastava je omogućila nastavnicima/profesorima i učenicima/učenicama jedan sasvim novi medij komuniciranja i kreativnijeg izvođenja nastave u vidu izrade raznih kvizova, prezentacija, samostalnih videouradaka, projektnih zadataka, uz upotrebu različitih web-alata i slikovitih prikaza. Učenici/učenice su imali priliku na kreativan i kritički usmjeren način izraziti i obraditi određene teme te donijeti vlastite zaključke i rješenja problema. Ovaj način obrade nastavnih sadržaja bi trebalo prenijeti, sačuvati i /ili održavati i u realnoj nastavi, posebno jer on kao takav i dodatno motivira učenike za rad i angažovanost. Online model nastave je omogućio kvalitetnu komunikaciju svih učenika/učenica odjeljenja i nastavnika u nastavnom procesu. S obzirom da uspješnost online odgojno-obrazovnog nastavnog procesa počiva na određenim principima koji iziskuju partnersku angažovanost nastavnika, roditelja/staratelja i učenika/učenice, bitno je istaći određene preporuke.

Važno je omogućiti dostupnost potrebne opreme svim učesnicima u online nastavnom procesu, prvenstveno nastavnicima kao nosiocima online nastavnog procesa i kreatorima digitalnih sadržaja.

Nastavu realizirati isključivo u realnom vremenu trajanja nastavnog časa, audio i/ili videopozivom ili salanjem kraćih videozapisa u kojima će biti objašnjene osnovne procedure u nastavnom sadržaju koji se tretira.

U realizaciji online časova upotrebu kamera u videopozivu ostaviti na procjenu predmetnim nastavnicima/nastavnicama, profesorima/profesoricama.

Sekcije, dopunska i dodatna nastava izvode se online u dogovorenom vremenu s nastavnikom.

Trajanje časa se ograničava na 30 minuta.

Mali odmor će se realizirati nakon svakog časa u trajanju od 5 minuta.

Veliki odmor će se realizirati nakon 2. ili 3. časa u trajanju od 10 minuta.

Sve provjere znanja raditi isključivo u prostorijama škole. Insistirati na pravovremenosti povratnih informacija koje se odnose na realizaciju učeničkih zadataka u nastavnom procesu, uz jasno iskazana i definirana očekivanja, jasne i konkretne upute nastavnika učenicima/učenicama.

Prisustvo učenika/učenica se prati u skladu s **Kodeksom** kojeg donose stručni organi škole.

Treba jasno izdvojiti bitne sadržaje od onih manje bitnih ili sporednih. Da bi se učenicima/učenicama olakšao rad, treba im dati manje materijala, a bazirati se na istraživačko učenje.

Izbjegavati prepisivanja ili čitanja obimnih dijelova teksta iz udžbenika.

Učenicima/učenicama zadavati projektne zadatke koji u svojoj realizaciji uključuju online saradnju timova, zajednički rad na dijeljenim dokumentima.

Radi olakšanja realizacije nastavnih sadržaja, treba se pridržavati ishoda učenja te se fokusirati na nastavne jedinice koje omogućavaju postizanje određenih ishoda.

Učenici/učenice 1. i 2. razreda osnovne škole potrebno je da imaju videopoziv najmanje dva do tri puta sedmično. Termine videopoziva treba dogovarati s roditeljima.

Učenici/učenice od 3. do 9. razreda osnovne škole potrebno je da imaju videopoziv svaki čas po rasporedu.

Prikupljanje, pregled i vrednovanje zadataka i zadaće treba redovno provoditi. Međutim, to ne znači da svaki dan svakom učeniku/učenici učitelj/učiteljica, nastavnik/nastavnica treba pregledati sve zadaće, već učitelj/učiteljica, nastavnik/nastavnica može odlučiti kada će i kojim učenicima/učenicama pregledati zadatke i zadaće.

Svim učenicima/učenicama treba osigurati dostupnost poučavanja nastavnih materijala i podršku u učenju.

Učenicima s teškoćama u učenju i učešću omogućiti svakodnevni rad s asistentom u prostorijama škole.

Informacije i roditeljski sastanci se održavaju online, putem platforme, svakih petnaest dana.

PRAKTIČNA NASTAVA

Online nastava je većim dijelom teoretskog sadržaja, a mogućnosti odvijanja praktične nastave u školskim radionicama i laboratorijama te kod poslodavca, zavise od mjera koje donose krizni štabovi.

Čim se steknu epidemiološki uvjeti, obavezno je praktičnu nastavu vratiti u školske kabinete, radionice i laboratorije te kod poslodavca.

Praktična nastava se odvija u grupama (pedagoški standardi i norme), a u skladu s datim preporukama kriznih štabova, mogu se formirati manje grupe (minimalno-optimalno-maksimalno).

Prioritetno obratiti pažnju na završne razrede i uzeti u obzir da su oni u online okruženju od marta 2019. godine. U skladu s preporukama kriznih štabova i pedagoškim standardima, obavezno omogućiti da se časovi praktične nastave odvijaju u školskim radionicama, kabinetima i laboratorijama.

Ukoliko se praktična nastava ne realizira kod poslodavca, nastava se izvodi online ili u školi, a vodi je koordinator/koordinatorica praktične nastave ili voditelj/voditeljica tog dijela nastavnog procesa (u skladu sa pedagoškim standardima).

Potrebno je razmotriti reorganiziranje rada u firmama (u dogovoru s poslodavcem, svaka škola-struka individualno) na način da se umjesto višednevnog boravka učenika omoguće kraće posjete u svrhu upoznavanja s ključnim procedurama u radu. Praktična nastava kod poslodavca zahtijeva posebne sigurnosno-zdravstvene mjere, imajući u vidu posebno lošu situaciju u privrednom sektoru uzrokovanu pandemijom.

UMJETNIČKE ŠKOLE

Umjetničke škole uglavnom pohađaju manje brojna odjeljenja, što omogućava realizaciju praktične/uže stručne nastave u školskom prostoru ili prostoru umjetničkih galerija i drugih institucija. Pored toga, nastava umjetnosti u određenoj mjeri zahtijeva učenje po modelu, posmatranjem nastavnika/nastavnice; mentora/mentorice, kao i izvedbu samog učenika/učenice. Učenici/učenice umjetničkih škola po odluci aktiva realiziraju praktičnu nastavu u skladu s mjerama nadležnih organa. Pri realizaciji online nastave u muzičkim školama, područje stručne teorijske nastave se realizira putem audio - videopoziva, uz upotrebu digitalnih materijala i uz dozvoljeno kreiranje snimaka u audio - videoformatu za praktični dio nastave. Časovi individualne nastave instrumenta i baleta se organiziraju u školi u skladu s važećim epidemiološkim mjerama. Nastava skupnog muziciranja u muzičkoj školi (hor, orkestar, ansambli, kamerna muzika, korepeticija), časovi baleta s više igrača i stručnoteorijska nastava u školi primijenjenih umjetnosti, može se organizirati u manjim grupama/odsjecima ako se u prostorima škole nalazi dovoljno velika prostorija/klasa. U umjetničkim školama potrebno je osigurati stručnu informatičku podršku. Stručna nastava ne može se voditi preko ekrana i s najboljom tehničkom opremom, jer umjetnost traži neposredan kontakt učenik/učenica – učitelj/učiteljica; 80 % nastavnog procesa profesor mora praktično pokazati učeniku/učenici, posebno što je ovdje individualni tip nastave, gdje profesor/profesorica učestvuje u cijelom procesu nastanka rada/izvedbi muzičkog djela.

PRIJEDLOG MODELA NADOKNADA/KOMPENZACIJA PROCESNO BITNIH NASTAVNIH SADRŽAJA TE UVEZIVANJE ISTIH U REALIZACIJI AKTUELNIH NASTAVNIH SADRŽAJA UZ POMOĆ PRIMJENE ISHODA UČENJA KOJE JE PROPISALA AGENCIJA ZA PREDŠKOLSKI ODGOJ, OSNOVNO I SREDNJE OBRAZOVANJE

Osnovni princip nadoknade/kompensacije procesno bitnih nastavnih sadržaja koji su realizirani u školskoj 2019/2020. godini (od marta 2020. godine) i u školskoj 2020/2021. godini, treba biti povezivanje nastavnih sadržaja iz prethodne nastavne godine s aktuelnim nastavnim sadržajima koji su zastupljeni u nastavnom procesu za određeni nastavni predmet.

Nadoknadu/kompensaciju nastavnih sadržaja - isključivo realizirati u toku nastavnog procesa – po potrebi i pri tome je ne vezati za određen vremenski period kao što je to do sada bila praksa (prvih petnaest dana mjeseca septembra, uz ponavljanje odabranog nastavnog sadržaja iz prethodnog razreda). Potrebno je omogućiti inicijalno testiranje učenika u školi (ne za ocjenu) radi procjene nedostataka nastalih u procesu usvajanja nastavnih sadržaja u prethodnoj nastavnoj godini.

Kompensaciju/nadoknadu određenih nastavnih sadržaja, za kojim se ukaže potreba u aktuelnom nastavnom sadržaju, realizirati planiranjem većeg broj časova ponavljanja gradiva, na štetu časova provjere učeničkog znanja, s ciljem uspješnog savladavanja postojećih nastavnih sadržaja. Po mogućnosti, organizirati i dopunsku nastavu, ukoliko se proces nadoknade/kompensacije nastavnih sadržaja iz prethodnog razreda ne može uklopiti u broj planiranih časova ponavljanja gradiva.

Po mogućnosti, organizirati dodatnu nastavu za predmete koji su u nastavnom procesu zastupljeni samo jednu školsku godinu, i na taj način omogućiti nadoknadu gradiva učenicima/učenicama koji pokažu interes za tim predmetima.

PREPORUKE MODELA DALJNJEG KONTINUIRANOG STRUČNOG USAVRŠAVANJA ODGAJATELJA/ODGAJATELJICA, NASTAVNIKA/NASTAVNICA, STRUČNIH SARADNIKA/SARADNICA I DIREKTORA/DIREKTORICA PREDŠKOLSKIH USTANOVA/ŠKOLA ZA PRIMJENU ORGANIZACIONIH MODELA IZ PRIRUČNIKA

Stručna usavršavanja odgajatelja/odgajateljica, nastavnika/nastavnica, stručnih saradnika/saradnica i direktora/direktorica škola u online okruženju treba organizirati na nivou seminara/stručnih aktiva ili webinarara. U obavezi ustanove je da osigura prisustvo svih nastavnika/stručnih saradnika ili predstavnika na stručnim edukacijama, koje su sastavni dio predviđen četrdesetosatnom radnom sedmicom, iz odgovarajućih standarda i normativa. Stručna usavršavanja nastavnika/nastavnica (individualna i kolektivna) treba usmjeriti ka temama iz oblasti edukacije u online okruženju, ali i drugim značajnim pedagoško-psihološkim temama. Potrebno je organizirati stručne edukacije iz oblasti učenja u online okruženju za predstavnike aktiva škola, a predstavnicima aktiva osigurati digitalne i radne materijale pomoću kojih će prenijeti stečene vještine članovima aktiva iz kojih dolaze.

Obavezno je održavanje radionica ili webinarara u mjesecu januaru o ključnim temama organizacije online nastave i kombinovane nastave, a koje će realizirati nastavnici/nastavnice kao uposlenici/uposlenice matične škole, profesori informatike ili programiranja.

Na webinarima je potrebno tretirati aktuelne teme (digitalni alati za praćenje i vrednovanje učeničkih znanja i vještina) usklađene s ishodima i funkcionalnom znanju u online nastavi.

Teme webinarara treba kvalificirati prema potrebnom nivou predznanja (početnom i naprednom nivou). Webinarare koje organizira Ministarstvo poželjno je završavati s jednostavnom i kratkom provjerom aktivnosti učesnika u digitalnom formatu (kviz). Organizator webinarara trebao bi školi dostaviti spisak aktivnih učesnika i materijale koji su korišteni pri izlaganju tema.

IZMJENA I PRILAGODBA ZAKONSKE I PODZAKONSKE LEGISLATIVE U ORGANIZACIJI I REALIZACIJI ODGOJNO- OBRAZOVNOG PROCESA U OKOLNOSTIMA PANDEMIJE COVID- 19

ORGANIZACIJA I REALIZACIJA ODGOJNO-OBRAZOVNOG PROCESA U ONLINE OKRUŽENJU ILI PO KOMBINOVANOM MODELU

U ovom poglavlju ćemo dati uputstva za organiziranje i realiziranje rada u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama, u skladu s predloženim izmjenama i dopunama zakonske i podzakonske legistative u organizaciji i realizaciji odgojno-obrazovnog procesa u online okruženju ili po kombinovanom modelu:

PREDŠKOLSKE USTANOVE

1. Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju
Izmjenama Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju naglašena je primarna uloga odgoja, prije svega pojačavanjem aktivnosti oko usvajanja i razvijanja zdravstveno-higijenskih navika kod djece te pojačavanja socijalne bliskosti među djecom u situaciji kada su obavezni držati fizičku distancu ili kada se aktivnosti realiziraju u online okruženju.
U tom smislu odgajatelji, u saradnji s stručnim saradnicima, trebaju osmisliti svoje aktivnosti tako da im gore navedene preporuke predstave na način blizak djeci, te da podstaknu djecu da sami osmišljavaju takve aktivnosti.
Naglašena je uloga Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice u smislu da su obavezni snositi dio troškova boravka djece u predškolskoj ustanovi i to djece koja u toku pedagoške godine ostanu bez jednog ili oba roditelja. U tom smislu, potrebno je da predškolska ustanova vodi računa o spomenutim okolnostima i poduzme potrebne radnje da se ova obaveza izvrši.
Uloga Ministarstva zdravstva je pojačana u smislu davanja prednosti učesnicima u odgojno-obrazovnom procesu pri utvrđivanju postojanja zarazne bolesti i zaštiti od nje. U tom smislu potrebno je da predškolska ustanova s ovom činjenicom upozna radnike i roditelje djece koja koriste usluge predškolske ustanove.
2. Izmjene i dopune Pedagoških standarda i normativa za predškolski odgoj i obrazovanje
 - Cjeloviti razvojni program u 6. godini života i obavezni program u godini pred polazak u školu može se realizirati po online modelu.
 - Djeca uzrasta od 6 mjeseci do 2 godine mogu boraviti isključivo na najnižoj etaži predškolske ustanove.
 - Mješovita odgojna grupa može se formirati na početku ili u toku odgojne godine.

PREPORUKE ZA RAD S DJECOM

Polazeći od činjenice da svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u odgovarajućem odgoju i obrazovanju bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, potrebno je učiniti maksimalno moguće da djeca razumiju razliku između fizičke i socijalne distance.

Ovo se posebno odnosi na djecu s teškoćama, koja su dio nas i koje kao takve trebamo prihvatiti, pružiti im svoju ljubav, pažnju i podršku i tim zdravim navikama učiniti da se zaista osjećaju dijelom društva.

PREPORUKE ZA RAD S RODITELJIMA

Općenito je potrebno mijenjati model odgojno-obrazovnog rada u situaciji kada se odgojno-obrazovni rad realizira kombinovano ili u online okruženju i prilagođavati komunikaciju s roditeljima i svojim stručnim timom u novonastaloj situaciji.

To se može učiniti na sljedeće načine:

- da odgajatelji borave s djecom prilikom obroka-jela i da pokušaju svojim kompetencijama pomoći djetetu da pojede obrok i da ima dovoljno tekućine, pri čemu na zanimljiv način objašnjava potrebu za istim
- blagovremeno obavještavati roditelje o djeci, održavati roditeljske sastanke na otvorenom ili zatvorenom prostoru uz poštovanje epidemioloških mjera, zoom aplikacijom ili viberom
- organizirati roditeljski sastanak svake odgojne grupe u dvorištima kada to vremenske prilike dozvoljavaju, a pri tome poštujući fizičku distancu
- organizirati individualne razgovore s roditeljima kada su obje odgajateljice u odgojnoj grupi (12-13h), u vanjskom dijelu vrtića, jer veliki broj roditelja ne upoznaju svoje odgajateljice/medicinske sestre
- pored informacija o zadovoljenju fizioloških potreba dati i druge informacije o djetetu (npr. proslijediti po djeci dječije radove i crteže)
- ne koristiti izraze usmjerenja na ličnost djeteta: „nije bio dobar“ i „nije slušao“, već usmjeriti pažnju na roditelja, pokazati interes i davati kompliment djetetu pred roditeljem
- pri ulasku djece u vrtić, za vrijeme epidemije ili pandemije zaraznih bolesti čiji je jedan od simptoma povišena temperatura, obavezno izmjeriti tjelesnu temperaturu djeteta i preuzeti izjavu od roditelja da dijete ni članovi porodice nemaju simptome koji upućuju na takvu bolest
- sugerirati da, po mogućnosti, roditelji uđu u objekat i spremne svoje dijete jer djeca ostaju sama u radnim sobama

Osim navedenih izmjena, pedagoški standardi i normativi su dopunjeni u dijelu koji se odnosi na posjedovanje računarske opreme za obavljanje odgojnog rada u online okruženju. Navedeno podrazumijeva da je potrebno planirati budžetska sredstva kojima će se moći realizirati nabavka računarske opreme u potrebnom obimu, kao i sredstva potrebna za edukaciju radnika u smislu povećanja digitalnih kompetencija.

OSNOVNE I SREDNJE ŠKOLE

REALIZACIJA ČETIRI ONLINE SEDMICE U TOKU NASTAVNE GODINE

Škola je obavezna u Godišnjem programu rada planirati četiri sedmice izvođenja nastave u online okruženju i to po dvije u svakom polugodištu, a u skladu s utvrđenim rasporedom časova i satnicom za redovnu sedmicu.

To podrazumijeva da u redovnim okolnostima budu realizirane po dvije sedmice online nastave u svakom polugodištu.

U situaciji u kojoj se eventualno odluči da se nastava u svim školama realizira u online okruženju duži vremenski period (kao u slučaju s COVID-19), navedene sedmice se ne bi realizirale na planirani način.

UPUTSTVO DIREKTORIMA OSNOVNIH I SREDNJIH ŠKOLA ZA IZRADU ČETRDESETOSATNE RADNE SEDMICE

Direktori osnovnih i srednjih škola izdaju Rješenje o 40-satnoj radnoj sedmici nastavnicima u skladu s Pedagoškim standardima i normativima za osnovnu školu i Pedagoškim standardima i normativima za srednju školu.

Kada se nastava u izuzetnim okolnostima realizira u online okruženju, nastavnici osim normiranih poslova, izvršavaju ostale poslove i zadatke po nalogu direktora, a u skladu s Rješenjem o 40-satnoj radnoj sedmici.

U slučaju realizacije nastave isključivo po online modelu zbog kojih se sekcija ili drugi oblik vannastavne aktivnosti ne može izvršiti, nastavnici izvršavaju druge zadatke i poslove po nalogu direktora koje je moguće realizirati u tim okolnostima. Isto važi za dežurstvo kao i druge poslove. U navedenim slučajevima nastavnicima se izdaje novo Rješenje o 40-satnoj sedmici.

Ako zbog izuzetnih okolnosti dođe do izmjene 40-satne radne sedmice iz člana 85. stav (1) Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju, nije potrebno provoditi proceduru donošenja izmjene i dopune Godišnjeg programa rada škole.

Ako zbog izuzetnih okolnosti dođe do izmjene 40-satne radne sedmice iz člana 136. Zakona o srednjem obrazovanju, nije potrebno provoditi proceduru donošenja izmjene i dopune Godišnjeg programa rada škole.

Kada je u pitanju rad stručnih i drugih saradnika, oni svoje poslove obavljaju u skladu s pedagoškim standardima i normativima za odgovarajući nivo obrazovanja i Rješenjem o 40-satnoj radnoj sedmici. U izuzetnim okolnostima kada se odgojno-obrazovni proces realizira u online okruženju, a nema mogućnosti da ovi radnici svoje poslove i zadatke obavljaju u potpunosti u školi, može im se odlukom direktora odrediti da najviše 25 sati obavljaju poslove i zadatke online.

Osim navedenih izmjena, promijenjeni su pedagoški standardi i normativi za ove nivoe obrazovanja na način da je propisano da posjeduju značajno veću količinu računarske opreme radi realizacije nastave u online okruženju. To podrazumijeva i obavezu da se planiraju budžetska sredstva u mjeri u kojoj će zadovoljiti potrebe škole u tom smislu, kao i planiranje sredstava za edukaciju radnika s ciljem povećanja njihovih digitalnih kompetencija.

Tokom realizacije nastave u online okruženju propisana je mogućnost korištenja digitalnih sadržaja, ali isključivo onih koji su u skladu s kriterijima za evaluaciju digitalnih i drugih obrazovnih sadržaja, koje donosi ministar.

PODZAKONSKI AKTI

PRIMJENA PRAVILNIKA O NEOPRAVDANOM IZOSTAJANJU S NASTAVE

OPRAVDANI I NEOPRAVDANI IZOSTANCI S NASTAVE

Kada u toku realizacije online nastave dođe do prekida isporuke električne energije ili internet-konekcije, izostanke pravda roditelj/staratelj u roku od 2 dana od dana izostanka. Ako je u online okruženju učenik prisutan na času, a po pozivu nastavnika se ne odazove do kraja časa, izostanak se smatra neopravdanim izostankom.

PRAVDANJE IZOSTANAKA

Tokom školske godine roditelj/staratelj može lično opravdati izostanak svog djeteta za koji nije dostavljena ispričnica/ljekarsko uvjerenje, u trajanju od najviše dva dana u toku jednog polugodišta, odnosno četiri dana u toku nastavne godine.

Izuzetno, u opravdanim okolnostima, ukoliko se nastava realizira isključivo online, roditelj može opravdati do 5 dana u jednom polugodištu.

UTVRĐIVANJE OBIMA NEOPRAVDANIH IZOSTANAKA S NASTAVE

1. Osnovne škole

Učeniku koji neopravdano izostane s nastave, izriče se odgovarajuća odgojno-disciplinska mjera, koja za sobom povlači snižavanje ocjena iz vladanja učenika i to:

- a. od 0 do 9 neopravdanih časova – vladanje primjerno
- b. od 10 do 15 neopravdanih časova izriče se ukor razrednika – vladanje vrlo dobro
- c. od 16 do 22 neopravdanih časova izriče se ukor odjeljenjskog vijeća – vladanje dobro
- d. od 23 do 30 neopravdanih časova izriče se ukor direktora – vladanje zadovoljava
- e. od 31 do 35 neopravdanih časova izriče se ukor nastavničkog vijeća – vladanje loše
- f. 36 neopravdanih časova – premještanje učenika u drugo odjeljenje, a ako se ponovi premještanje u drugu školu

2. Srednje škole

Učeniku koji neopravdano izostane s nastave izriče se odgovarajuća odgojno-disciplinska mjera, koja za sobom povlači snižavanje ocjena iz vladanja učenika i to:

- a. od 0 do 6 neopravdanih časova – vladanje primjerno
- b. od 7 do 13 neopravdanih časova izriče se ukor razrednika – vladanje vrlo dobro
- c. od 14 do 20 neopravdanih časova izriče se ukor odjeljenjskog vijeća – vladanje dobro
- d. od 21 do 26 neopravdanih časova izriče se ukor direktora – vladanje zadovoljava
- e. od 27 do 34 neopravdanih časova izriče se ukor nastavničkog vijeća – vladanje loše
- f. 35 i više neopravdanih časova – isključenje iz škole